

ӨМІРДІҢ ӨЗІНЕН

ТАҒДЫР – ТАУҚЫМЕТ

Абақты қатар-қатар
болады екен,
Ішіне жақсы, жаман
толады екен.
Ішіне абақтының кіріп
барсаң,
Көңілің су сепкендей
болады
екен...

Атақты әнші Мәди
Бәлиұлының осы бір
шумақ өлеңінің өзі тас
түрменің кейіп-кеспірін
көз алдыға әкелетіні
анық.

(Темір тордың арғы бетіндегі өмір туралы
7-беттен оқысыздар)

БІЗДІҢ СҰХБАТ

КӨШЕМІН ДЕСЕ, КӨЛІК ДАЙЫН

«Егер солтүстік
облыстың жұмыс берушісі
кемінде оңтүстіктен 3
жылға 5 адамға жұмыс
беріп, бар жағдайын
жасайтын болса, арнайы
келісімшартқа қол қойып, әр
маманға 1 миллион теңгеден
беру мәселесін қарастырып
жатырмыз». Еңбек және халықты
әлеуметтік қорғау вице-министрі
Біржан Нұрымбетов газетімізге
берген сұхбатында осындай маңызды
жағымды жаңалықты жеткізді. Оның
айтуынша, 2018-2022 жылдар аралығында
еліміздегі көші-қон саласы бір жүйеге
келіп, көптеген оң нәтижелі жұмыс
атқарылады.

(Жалғасы 3-бетте)

ҚЫЖЫЛ

ТАУ КӨТЕРГЕН

ТОЛАҒАЙДАЙ
ҰЛ ТУМАС ПА?..

Қазақ күресінің тым әріде жатқан тылсым тарихы – алты
Алаштың өмір тарихымен сабақтас. Белдескеннің белін үзетін
балуандардың күш сынасуы аламан бәйге, ақындар айтысы сияқты
ұлт өнерінің ұлықтауға әбден лайықты ажырамас бір бөлігі.

(Жалғасы 5-бетте)

БИРЖАМЕТР

МҰНАЙ (brent) 47,01

RUB 5,54

DOLLAR 318.5

EURO 356.5

COM 4.65

АЛТЫН (ун.) 1256,50

ҒАСЫРЛАР ТЕРЕҢІНЕН

Бабыр

Бабыр ерлікке бара-бар өз еңбегінде бірнеше мәрте
қазақылық жасау, қазақ болып жүру дегенді сүйсініп еске
түсіреді. Алматыны (Алмалық) Арысты, Кіндік Азияны
айшықтап жеке-жеке атап өтеді.

(Толығырақ 9-бетте)

2

ҚОҢЫЗ
ТІРЛІК

ТУРИЗМ ҮШІН
ТАПТЫРМАС
ҚАЛА

ТІЛ
ҮЙРЕНУДІҢ
ТЫҢ ӘДІСІ

ТӘТТІ
ТҮБІРДІҢ
ТАҒДЫРЫ

10-11

on the web
JASQAZAQ.KZ

ҮКІМЕТ

«Болашағы жоқ кәсіпорынды жабу керек. Ал онда жұмыс істейтін адамдарды басқа жаққа ауыстыру қажет». Үкімет басшысы Бақытжан Сағынтаев Астанада өткен «Атамекен» ұлттық кәсіпкерлер палатасының IV съезінде 1990 жылдары жекешелендірілген кәсіпорындар арасында табысты жұмыс істеп жатқандарының барын айтты. Алайда бүгінге дейін пайдасынан гөрі зияны көп кәсіпорын да жеткілікті.

Премьер-Министр «Экономиканы жаңғырту аясында бір нәрсені анық түсінуіміз қажет. Егер кәсіпорынның болашағы болмаса, оны жабу керек. Бұл өте қиын процесс. Алайда түсініксіз кәсіпорынды қолда ұстап, субсидиялаудың не қажеті бар?» — деді. Үкімет басшысы бұл бағытта ауқымды жұмыс жүргізудің қажеттілігіне тоқталып, еліміздің бизнес ахуалына баға берді.

МҰНДАЙ КӘСІПКЕРЛІК КЕРЕК ПЕ?

Оның айтуынша, бізде кәсіпкерлер көбінесе «Самұрық-Қазына» АҚ мен мемлекеттік мекемелер жүргізетін сатып алу шенберінде күн көріп отыр. Егер біз бұдан алшақтамасак, Президент қойған тапсырманы орындай алмаймыз. Егер дәл осылай сатып алуға ұмтыла берсек, бизнестің өзге түрі болмайды. Табыс табудың жана жолын қарастырғанымыз абзал. Б. Сағынтаев, сонымен бірге кәсіпкерлік субъектілерінің сапасына назар аударды. Елімізде негізінен жеке кәсіпкер ғана жұмыс істеп жатқанын айтты. Үкімет басшысы «Бізге тек жеке кәсіпкерлік керек пе? Басқа деңгейге өту жолын

қарастырғанымыз жөн. Сонда ғана өзімізге қажетті өнімді шығарамыз. Менін ойымша, анағұрлым сапалы кәсіпорынның, сапалы өнімнің және адами капитал сапасының болуы үшін шындап жұмысқа кірісуіміз қажет», — дейді. Осы орайда Премьер-Министр кәсіпкерлерге еліміздің аумағы арқылы өтетін транзиттік көліктерді тауарын экспортқа шығару үшін пайдалануға кенес берді. Себебі біз транзитті де пайда табуды басты міндет етіп қоямыз.

Үкімет басшысы «Біз арқылы өтетін транзитке өзіміздің тауарымызды неге тиемейміз?», — деген сауалды көлденен тартты. Егер де мұны жолға қойсақ, табысымыз еселене түсетіні анық. Біздің алдымызда тұрған міндет те осы. Бұған қоса, көліктік логистика, туризм, білім беру, денсаулық сақтау бар. Онда да біздің әлеуетіміз өте зор.

(Өз тілішіміз)

АПТАНЫҢ АЙТАРЫ

1,7

млн. Биыл жыл басынан бері осынша отандасымыздың тіркелмегені анықталды

102,3

мың доллар. Ел азаматы сыртқа ақшасын заңсыз өкөтуге тырысты.

13

млн теңге. Павлодарда есірткі сатпақ болған қылмыстық топ құрықталды.

Асқар МЫРЗАХМЕТОВ,
Премьер-Министрдің орынбасары — ауыл шаруашылығы министрі:

«Жаңа мемлекеттік бағдарламаны қабылдамас бұрын субсидияның барлық түрін қайта қарап шықтық. Оның жалпы саны — 65. Тиімсіз деп танылған субсидияның 11 түрін қысқарттық. Орташа есеппен жылына 25 млрд теңге үнемдейміз. Бұл ақша басқа маңызы бар бағыттарға беріледі. Нәтижесінде сол бюджетпен ауыл шаруашылығы өнімін 29–30 пайызға арттыру көзделген»

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ,
Сенат төрағасы:

«Әр министр келіп, жаңа бағдарлама жасайды. Бұл бағдарлама емес, жақсы тілек қана сияқты. 2020 жылы етті экспорттау жоспары сияқты. Оның да жарнамасын жақсылап жасайды. Сенатта ол мүмкін емес екенін айттық. Бәрімізді ұятқа қалдырып отырсыздар. Асқар Исабекұлы, сіз ауыл шаруашылығы саласын жақсы білесіз. Сізге сенім артып, өкілеттік берді. Істі жүргізу үшін қандай да бір шара қабылдауыңыз керек. Бағдарламаны біз де жазып бере аламыз. Ол қиын емес. Нақты қадам жасау қажет»

АНТИ
ЕЗА

7 сөз

Қайрат Келімбетов
Әзірбайжандағы ақшаның толығымен қайтарылатынын айтты

Сөз-Жебе

Азат ПЕРУАШЕВ:
Мәжіліс депутаты:

«Жақында Австрия «Азбука жилья» компаниясының қашқын қожайыны Ерқанат Тайжановты (елге) қайтарудан бас тартты. БАҚ-қа жүгінсек, ол валюта бақылауы мен қаржы мониторингін қарамастан, 4 мың отандасымызды алдап, олардың 40 млн долларын шетелге алып кеткен. Бұл жария болған бір ғана мысал. Халықтың ақшасын ұрлап, ізін жасырса да іздеу жарияланбаған қаншама тайжановтар, әбіләзовтар, храпуновтар жүр демеңізші? Ал БЖЗҚ және өзге де мемлекеттік компаниялар мен институттардың қоржынында миллиондаған доллар шығын әкелетін қаншама келісім жатқанын біз білмейміз де»

— Жол сақшысын видеоға түсіру заңмен қудалана ма? Сондай-ақ қолға ұстайтын радарға тыйым салынатыны қаншалықты рас?

Сауалы

Жауабы

Қалмұханбет ҚАСЫМОВ,
Ішкі істер министрі:

— Жол полициясы қызметіне қатысты жағдайда бейнекамера қолдануға рұқсат беріледі. Біз қазір жол полициясы туралы заңға өзгеріс енгіздік. Бұдан былай жүргізушіні тоқтатып, хаттама толтырған жол полициясы қызметкерін

бейнекамераға түсіруге болады. Бұл заңды. Биылдан бастап қолға ұстайтын ескі радарды қолдануды азайтамыз. Сөйтіп, келер жылдан бастап толық тыйым салынады.

Әлеумет.1⁰

Ауылдағы құрдастар Қоныстың көп-көрім атын бұрмалап, қалжыңға сүйеп «Қоныз» деп те атайды. Тірлігіне қарап, істеген ісіне орай.

Шоқ жұлдыздай шағын ауылға оңтүстіктен бес отбасы көшіп келген. Біреуі Қоныспен қоныс қонды. Атам қазактың «Құтты қонақ келсе, қой егіз табады» дейтіні шын екен. Бұл жолы өзгенің қойы емес, өзінің қойы қоздады. Ол енді былай. Тұңғышы аяқтанбақ. Бүгінгі жастардың қойсаңызы, жана келген бозбала көрші қызбен екі рет киноға, бір рет биге барған. Жарасып қалыпты, жүдә.

Қызықтың бәрі, қызық емес табыстың бәрі Елордадағы көрмеде екен деп күнініп отыр. Той қазанының түбінде қалған сорпаны екі бөшкеге құйып алыпты. Осының бір кесесі Астанада 2800 теңге тұрады. Ал мынау сарқыт деп салып алған бауырсақтың бесесуі 300 теңге. Ал Қасқабұлақтың суын апарып сатсам, қырып ақша таппаймын ба?

Астына мініп келгені маркум Брежнев заманында алған көкқасқа «Жигули».

— Ара-арасында «таксовать» етіп жіберсем, теңге дегенің қалтама сыймай, жүк

ҚОҢЫЗ ТІРЛІК

Ендігі мәселе — той қамы. Бұл ауылда мейрамхана мен асхана атымен жоқ. Ауыл үйлін кісілері жиын-тойын, жаназасын палаткада өткізе береді. Түсінебегендерге түсіндіре кетейін, балапан қайыңды кесіп әкеліп әуелі сұлбасын жасап шегелейсіз де, үстін жаба саласыз. Май тонғысыз жазда жарап жатыр. Бірақ оңтүстіктен келген Адырбай ақсақалдың үйінің жанында палатка тігетін орын болмай шықты. Оң қанаты да, сол қанаты да бос емес. Жалғыз-ақ жол көршісі Қоныстың албарын қамтып орнату.

Бірақ Қоныс үш қадам бос жатқан жеріне көптен көзі түсіп жүрген құбақан бұзауды сұрайды. Ауыл ақсақалдары «Қой мұның ұят болар, ертең тойға туысқандары дүмеп келгенде естісе, сүйегімізді сындырасың ғой» деп басу айтса, Қонекен қарқ-қарқ күліп:

— Мен шақырып әкелген жоқпын ғой деп. Ол жак біздің салтымыз бен саудамызды қайдан білсін, — дейді.

Ақыры той өтті. Құбақан бұзау Қоныстың қорасына кірді. Бірінші қожайынның қималды ма екен, кім білсін Адырбай ақсақалдың үйіне қарап мөңіреп-мөңіреп қояды.

Кеше Көкшетауға келген. Астана асып барады.

салғышқа салып алмаймын ба? — дейді Қоныс күнініп, — анада бір пысық әуежайдан қонақуығе дейін жеткізгені үшін 40 мың теңге алыпты. Кеше біреу бірер шақырым жерге жеткізгені үшін 19 мың теңгеге келіскен. Менің олардан қай жерім кем.

— Кемдігін жоқ, артықсын, — дедік біз, — тек біздің пейілімізден шошынып, шетелдіктер енді Қазақстанның топырағын басуға қорқатын шығар. «Бір қарын майды бір құмалақ шірітеді» дегендей, бірдің қырсығы мыңға тимес пе екен.

— Неге бұл кәсіп. Темірді қызған кезінде сокқан дәзім, — дейді Қоныс, — Қазақстан дәл осындай әлемдік деңгейдегі шараны жылда өткізе бермейді ғой. Біз де пайдасын көріп қалайық. Бұл кәсіпкерлік деп аталады.

Дәл осы сәтте кітап оқып жатқан кенжеме ауылдан келген ағасына:

— Аға, бұл ашкөздік, обырлық, пайдакүнемдік деп аталады демесі бар ма.

Көз алдына көкалалы көп ақша елестеді.

Қайран, қоныз тірлік-ай!..

Байқал

БАЙӘДІЛОВ

«Астана ЭКСПО-2017» Ұлттық компаниясы» АҚ төрағасы Қырғызстан президентінің жуырда жасаған мәлімдемесіне қатысты «Время» газетінің тілшісіне өз пікірін білдірді.

А.ЕСІМОВ: ҚЫРҒЫЗДЫҢ НЕ ІСТЕЙТІНІН БІЛМЕЙМІН

Еске сала кетейік, Алмасбек Атамбаев журналистерге берген сұхбатында «Егер де осыныша ақша жұмсасам, мені тірдей өртеп жіберуі мүмкін. Ал Қазақстанда халық билікті қолдайды. Шынымды айтсам, қызғанып тұрмын!», — деді. Бұл мәлімдемеге қатысты А.Есімовтің

пікірін сұрағанымызда: «Қырғыздар өз президентіне не істейтінін білмеймін. Бірақ Елбасының кез келген бастамасын халық қолдайды. Оған мен айналысып жатқан жоба да кіреді. ЕХРО нысандарының құрылысына 3 млрд доллар емес (Бұл соманы А.Атамбаевтың айтқан болатын), 1,3 млрд доллар жұмсалды. Қазірдің өзінде демеуші, билет сатылымы, нысандардың жалға берілуі, жарнама, көлік тұрағынан түскен ақша 70 миллиард теңгені (220 млн доллар) құрайды. Сол себепті Атамбаев мырзаның біздің көрмеге қатысты дерегі нақты емес», — деді.

Аптаның ұсынысы

Айқын ҚОҢЫРОВ,
Мәжіліс депутаты:

«Қаржыны заңдастыру бойынша 11800 есепшот ашылған. Оған түскен ақшаның көлемі 4,1 трлн теңге. Бір есепшоттың орташа көлемі 387 млн теңге. Бұл еліміздегі орташа жалақыдан 2300 есеге көп. Жалақыға қарап отырған отандасымыз барлық жағынан үнемдеуге тырысса, енді біреулер байлығын көрсетіп қалу үшін бір-бірімен бәсекеге түсуде. Соңғы кездері қымбат көлік, жылжымайтын мүлік пен бағалы заттың саудасы жанданды. Бір қызығы, табыс салығы бай мен кедейге бірдей — 10 пайыз. Егер шенеунік, ұлттық компания менеджері мен кәсіпкердің айлық табысы бір миллион теңгеден асса, 40 пайыз салық төлеуі тиіс. Салық кодексіне өзгеріс енгізуді ұсынамын»

Біздің сұхбат

(Басы 1-бетте)

Жас казак: Біржан Бидайбекұлы, көші-қонның бүгінгі ахуалы қандай? Келушілер көп пе, кетушілер көп пе?

Біржан Нұрымбетов: Елімізде көші-қонның бірнеше үрдісін бөліп айтуға болады. Атап айтсақ, олар — ішкі көші-қон, сыртқы, яғни еңбек көші-қоны, этникалық көші-қон. Қазіргі кезде көші-қонның жағдайы сальдомен анықталады, яғни елімізге келіп жатқан адам саны көп пе, әлде елден кеткендердің саны көп пе дегенді. Жалпы елімізде адам саны жылдан-жылға өсіп келеді. Бүгінде халқымыздың саны 18 миллионға жуықтады. Мәселен, 2016 жылы халықтың саны 256 мыңға өскен. Бұл — табиғи өсім арқылы жеткен көрсеткіш. Көші-қонның сальдосы — 21 600 адамға теріс болды. Көшіп келушілер мен елден кеткендер санының арасында біраз айырмашылық бар. Соңғы бес жылғы есеп бойынша, 99 мың адам көшіп келсе, көшіп кеткендер саны — 148 мыңды құрады. Бұл дегеніміз — осы уақыт аралағында көші-қон сальдосы 49-50 мың адамға теріс көрсеткіш көрсетті. Оның ішінде 88-90 пайызға жуық адам ТМД елдеріне көшкен. Ал ішкі көші-қонның айналымы жылына 610 мыңды құрап отыр. Былтырғы жылдың қорытындысы бойынша, 294 мыңы — өңіраралық көші-қон, бір облыстан келесіне көшіп жатқандар.

Жас казак: Елге келіп жатқандардан кеткеннің көп болуының себебі неде?

Біржан Нұрымбетов: Соңғы үш жылдағы есеп бойынша, көшіп кеткеннің 78 пайызы — Ресейге қоныс аударған. Дені — тарихи отанына әрі жұмыс, білім іздеп кетіп жатқандар. Дегенмен, біздің елімізге де келіп жатқандар бар. Әсіресе, Өзбекстаннан келетін қандасымыздың саны басым.

«ОРАЛМАН» МӨРТЕБЕСІ 5 КҮНДЕ, АЗАМАТТЫҚ 6 АЙДА БЕРІЛЕДІ

Жас казак: Сіз келіп жатыр дейсіз. Бірақ соңғы кездері көші-қонның кідіргені туралы жиі айтылады.

Біржан Нұрымбетов: Қандастарымыздың көші-қоны туралы айтқан кезде «қанша адам келді, қанша адам кетті?» дегенмен шектелуге болмайды. Бұл — өзімше бір ерекше үлкен мәселе. Үлкен саликалы саясат екенін естен шығармауымыз керек. Себебі дүниежүзі бойынша Қазақстан — қандас бауырының тарихи Отанына оралуына қолдау көрсететін санаулы елдің бірі. Мәселен, 25 жылдың ішінде 284 мың отбасы, яғни 1 миллионнан астам қазақ бауырымыз елге оралды. «Көш тоқтады» деген әңгіме неден туындайды? Осы 25 жылдың ішінде сол келіп жатқан қандасымызға көрсетілетін қолдаудың тәртібі мен тетігі өзгеріп тұрды. Ең ерекше өзгеріс 2013 жылғы көш-қон саясатын күрт өзгерту болды деп ойлаймын. Себебі елге келетін бауырымызға көрсетілетін барлық жеңілдік алынып тасталды. Атап айтсақ, үкімет белгілеген жерге ғана көшуге рұқсат бар, тұрақты тұруға рұқсат алу үшін басқа шетелдік секілді төлем қабілеттілігі болу, тұрақты тұруға рұқсат алғаннан кейін азаматтықты алу үшін кемінде

елімізде 4 жыл өмір сүру талабы енгізілді. Бұл көші-қонды ерекше төмендетті. Егер 2012-2013-те жыл сайын 15 мың отбасы елімізге келсе, 2014 жылы 4 мыңға жуық жаңуа, 2015 жылы небәрі 1920 отбасы келді. Соны ескере отырып, біз 2015 жылдың аяғында заңға өзгеріс енгізіп, қабылддық. Бұрынғы жеңілдіктің барлығын қайтардық. Бұл жерде саясат қандай болу керек? Шеттен келетін қазақтың негізгі мақсаты — Қазақстан азаматы болып, тұрақты тарихи

Отанына қоныстану. Сондықтан біз азаматтық алу үшін оларға барлық жеңілдікті жасауымыз керек деп заңға өзгеріс енгіздік. Сөйтіп, елімізге келетін қандасымыз кай өңірге шақырумен, шақырусыз келсе де бес күннің ішінде оралман мәртебесі беріледі. «Оралман» мәртебесін алғанға дейін ол кісінің еліміздегі тұрғылықты азаматымыз секілді тең құқылы болады. Сондай-ақ тұрақты тұруға рұқсат алған кезде төлем қабілетін растаудың қажеті жоқ. Кірген визасына қарамастан, жеңілдетілген түрде 3 айдың ішінде тұрақты тұруға рұқсат беріледі. Одан кейін азаматтық алуға құқылы. Оны да 3 айда алады. Сөйтіп елге келген қарақөз құжатын уақтылы өткізіп реттесе, 6 айдың ішінде азаматтық алады. Осы өзгеріс көші-қонның көлемін қайтадан күрт өзгертті. 2015 жылы 1920 ғана отбасы келген болса, 2016 жылы 16 мыңнан астам отбасы келді, яғни 8 есе көп деген сөз.

ТАЛАП БӘРІНЕ БІРДЕЙ

Жас казак: Ал Кытайдан келетін қандастарымыз сотталғаны және отбасы жоқтығы, қазақ екендігі туралы анықтаманы ала алмай, Атақұртына келгенде біраз кедергіге

тап болып жатады. Мұны реттеуге болмай ма?

Біржан Нұрымбетов: Кытайдан келген қандастарымыз үшін ерекше талап қойылады деген дұрыс емес. Шетелден келген азаматқа қойылатын талаптың бірі — сотталмағанын растайтын анықтама. Оның өзіндік себебі бар. Қазіргі кезде кез келген елдің ұлттық қауіпсіздігіне экстремистік, террористік топтар үлкен қауіп төндіріп отыр. Сондықтан сырттан келген шетел азаматы үшін, оның ішінде біздің қандастардан да сотталмағанын растайтын құжат талап атқылады. «Кытай тарапы ондай құжатты қазақтарға бермейді» — деген сөз жиі айтылды. Соған орай еліміздің арнайы органдары бұл мәселені зерттеп, шетелдегі әріптестерімен сөйлесіп, зерттеген болатын. Кытайдағы тиісті орган сотталғаны немесе сотталмағанын растайтын анықтаманы береді. Алайда қандастарымыз ондай анықтаманың қажет екенін елге келген соң, тұрақты тіркеуге тұрар кезде ғана бір-

**БІРІНШІДЕН,
35 АЙЛЫҚ ЕСЕПТІК
КӨРСЕТКІШ ДЕНГЕЙІНДЕГІ
ОТБАСЫНЫҢ ӘР АДАМЫНА
БЕРІЛЕТІН ТӨЛЕМАҚЫ САҚТАЛАДЫ.
ЕКІНШІДЕН, КӨШІП БАРҒАН ОТБАСЫҒА
БІР ЖЫЛҒА ДЕЙІН АЙ САЙЫН ТҰРҒЫН ҮЙ
ЖАЛДАУҒА 34-68 МЫҢ ТЕҢГЕДЕН ТӨЛЕЙМІЗ.
ЕГЕР СОЛТҮСТІКТІҢ АУЫЛДЫ ЖЕРІНЕ КӨШІП
БАРСА, ЖЫЛДЫҚ ЖАЛҒА ТӨЛЕЙТІН
АҚШАҒА ҮЙ САТЫП АЛУҒА ДА
БОЛАДЫ ЕКЕН. ҮЙ АЛАТЫН
БОЛСА, ЖЫЛДЫҚ ЖАЛДАУ
АҚЫСЫН БІРДЕН АУДАРУҒА
ДА КЕЛІСІП ОТЫРМЫЗ.**

ақ біледі. Сөйтіп олар Кытайдан анықтамасын дер кезінде сұрап алмай, қайтадан келген еліне барып құжат әкелуге мәжбүр. Ішкі істер министрлігінің мәліметі бойынша, 27 700 адам тұрақты тіркеуге рұқсат алған. Оның 26 600-ы — қазақ. Олар сотталмағанын растайтын анықтама өткізді деген сөз. Сол себепті — шетелдегі елшіліктер Қазақстанға келетін бауырымызға қандай құжат керектігі жөнінде алдын ала ескертіп, ақпараттандыру жұмысын жүргізу керек деп білеміз.

Жас казак: Ресейге біраз азаматымыздың көшіп жатқандығын айттыңыз. Кейбір жиындарда, БАҚ-та елімізден білікті маман кетіп, оның орнына арзан жұмыс күші келіп жатқаны жиі айтылып қалады. Осы қаншалықты шындыққа жанаспайды?

Біржан Нұрымбетов: Соңғы үш жылды сараптасак, ТМД елдеріне көшетіндердің 78 пайызы Ресейге кеткені белгілі. Оның ішінде 44 пайызы 16 мен 34 жас арасындағылар. Олар еңбекке қабілетті, білікті әрі жұмыс пен табыс іздеп кетіп жатқан маман болуы мүмкін. Ал елімізге тура соның орнына «арзан жұмыс күші келіп жатыр» деп айтуға болмайды. Себебі елімізде сырттан жұмыс күшінің келуіне нақты, анық жүргізіліп отырған саясатымыз бар. Бірінші кезекте, ішкі еңбек нарығымызды қорғауымыз әрі азаматтарымызды жұмыспен қамтамасыз етуіміз керек. Сол үшін біз шетелден келетін жұмыс күшіне квота белгілейміз. Ол дегеніміз — жұмыс істеу үшін елімізге келетіндердің саны шектеулі деген сөз. Мысалы, биылғы жылға 54 мың ғана адам елімізге жұмыс істеу үшін келе алады. Бұл нақты көрсеткіш жыл сайын кәсіпорындардың сұранысы, әрі

әкімдіктегі комиссияның қорытындысы бойынша есептеліп шығарылады. Сосын үкіметтің қаулысымен әр жылдың басында бекітіп отырмыз. Бірақ ол квота көбіне орындалмайды. Оның да өзіндік себебі бар. Келетін адам еліміздің заңына сәйкес, жұмыс істеуге қажетті тиісті рұқсат алуы керек. Қазынаға төлейтін салғыы тағы бар. Сөйтіп бүгінгі күні 28 мыңнан астам арнайы рұқсаты бар, шетелдік азамат елімізде жұмыс істеп жатыр. Соның ішінде 78-80 пайызы жоғары білімді басшы, жоғары білікті мамандар. 20 пайыздайы ғана — жұмысшы. Сондықтан елімізде жаңа жоба іске асып, инвестиция тартылып, жаңа технология енгізіліп жатқандықтан, онымен қоса, маманның да келуі — заңдылық. Бұлар — мекемеге, кәсіпорынға арнайы шақырылғандар. Бізде еңбек көші-қонының тағы бір түрі бар. Ол — жеке тұлғаның шақыртуымен еңбек етуге келгендер. Жағдайы бар жеке азамат, үй шаруашылығындағы қажеттілігіне орай арнайы рұқсатын алып, салығын төлеп, шетелдік жұмысшыны жалдауы

мүмкін. 2016 жылы ішкі істер министрлігінің дерегінше, осындай 322 мың адам елімізде еңбек еткен. Олардың есебінен 3 миллиард 427 мың теңге бюджетке салық түскен.

Жас казак: Әздеріңіздің мәліметтеріңіз бойынша, былтыр үкімет қаулысымен жұмыс күші артық аймақта тұратын отбасыларды еңбек күші жетіспейтін өңірлерге қоныстандыруға бекітілген квота толық орындалмай қалды. 463 квотаның небәрі 196-сы ғана игерілген.

Біржан Нұрымбетов: 2014 жылы біз демографиялық көші-қон үрдісін зерттеп көргенбіз. Егер осы үрдіс сақталатын болса, мемлекет ешқандай шара қолданбаса, 2050 жылға қарай оңтүстіктегі төрт облыс пен Алматы қаласында еліміздің 55 пайызы тұратын болады. Оңтүстік өңірлерде халықтың саны 5 миллион 200 мыңға көбейеді. Ал солтүстікте 1 миллионға дейін азайып кетуі мүмкін. Сөйтіп біз солтүстікте еңбек ресурсын жоғалтып аламыз. Онда еңбек ететін азамат қалмайды. Оңтүстікте әлеуметтік мәселе туындайды. Сондықтан біз осыны реттеуді қолға алу керектігін қарастырып жатырмыз. «Квота орындалмай қалды» дегеніңіз рас. Көші-қон ешқашан мәжбүрлі түрде жүзеге асырылмайды. Мұны реттеудің тек бір ғана жолы бар. Ол — азаматтарымызды сол өңірге көшуге ынталандыру, қызықтыру. Ол үшін азаматтарға жұмыс орны, басына баспана және балаларына білім алатын оқу орындары керек болады. Осы сұрақ шешілмейінше ешкім көшпейді. Осы жылға дейін квотаның орындалмай келуінің басты себебі — әлеуметтік көмектің жетіспеушілігі.

АУЫЛҒА БАРСАҢ, БАСПАНА БОЛАДЫ

Жас казак: Оңтүстіктен солтүстікке көш басталды. Алайда Маңғыстау облысына келгендер басқа аймаққа көшуге құлық танытып отырған жоқ. Бұл бағытта қандай жұмыс атқарылуда. Жалпы, солтүстікке көшкендерге әлеуметтік тұрғыда қандай көмек көрсетілуде?

Біржан Нұрымбетов: Оңтүстіктен солтүстікке көшіп барған отбасы мүшелерінің әрқайсысына 35 айлық есептік көрсеткіш бойынша 79 мың теңгеден беріледі. Ең үлкен — түйткіл ол жерлерде тұрғын үй мәселесі шешілмей отыр. Себебі «біздің барлық азаматымыздың тұрғын үй

QOĞAM **ЖҚ**
www.jasqazaq.kz E-mail: jas_qazaq@mail.ru

мәселесінде құқығы тең болу керек» деген мемлекеттік саясат 2014 жылдары қолға алынған болатын. Егер көптеген жылдар бойы солтүстікте тұратын азамат пәтер кезегінде тұрғанына қарамастан, оңтүстіктен келген азаматқа келе салысымен үй беріліп жатса, жұрттың наразылығын тудыраы анық. Сондықтан үкіметте бірнеше ай бойы көптеген жиын өткізіп, осы мәселені шешудің жолын қарастырып, жаңа ұсыныс дайындап жатырмыз. Заңға өзгеріс енгізіп, келесі жылы қолға алынса, біраз шаруаның шешілуіне жол ашар еді. Мәселен, біз қанша адамды көшіруіміз қажет деген мәселені зерттедік. Сараптап көрсек, егер солтүстіктегі төрт

облыста (*СКО, ШКО, Костанай, Павлодар*) көші-қонды реттеуге байланысты ештеңе жасамасак, 2018-2022 жылдар бойынша экономикалық тұрғыдан белсенді 167 мың жұмыс күшін немесе еңбекке жарамды азамат азаяды. Егер алдағы бес жылда 2015 жылғы деңгейді толықтырамыз десек, экономикалық тұрғыда белсенді 167 мың азаматты сол төрт облысқа көшіруіміз керек. Ол дегеніміз — 322 мың адамды немесе 80 мың отбасыны сол жақтарға көшіру қажет деген сөз. Бұл — өте үлкен көрсеткіш. Сөйтіп әкімдіктерімізден ақылдаса отырып, 5 жыл ішінде төрт облысқа 59 мың жаңуаны көшіруді қолға алсақ деп шештік. Ол үшін жағдай жасау жағын қарастырып отырмыз. Біріншіден, 35 айлық есептік көрсеткіш деңгейіндегі отбасының әр адамына берілетін төлемақы сақталады. Екіншіден, көшіп барған отбасыға бір жылға дейін ай сайын тұрғын үй жалдауға 34-68 мың теңгеден төлейміз. Егер солтүстіктің ауылды жеріне көшіп барса, жылдық жалға төлейтін ақшаға үй сатып алуға да болады екен. Үй алатын болса, жылдық жалдау ақысын бірден аударуға да келісіп отырмыз. Сонымен қатар жұмыс берушілерді де көші-қонды реттеуге тартып отырмыз. Егер солтүстік облыстың жұмыс берушісі кемінде оңтүстіктен 3 жылға 5 адамға жұмыс беріп, бар жағдайын жасайтын болса, арнайы келісімшартқа қол қойып, әр маман үшін 1 миллион теңгеден беру мәселесін қарастырып жатырмыз.

Осы жылдың мамыр айында солтүстік өңірдің жұмыс берушілерін оңтүстік жаққа шақырып, тұрғындар арасында жәрменке ұйымдастырдық. Оңтүстік Қазақстан облысында, нақты айтқанда Мақтарал, Сарыағашта өткен жәрменке кезінде 672 отбасы көшуге даяр екендігін айтты. Жұмыс берушілер «пәтер алып береміз, жұмысың дайын, тек қана қызмет етсең болды» деген талап қойып отыр. Себебі еңбек күші — жұмыс беруші үшін де үлкен мәселе. Маңғыстауда 277 отбасы көшуге ниет білдірсе, оның 68-і қазір даяр отыр. Көші-қон мемлекеттің қаржы көмегініңсіз-ақ басталып кетті. Біз тек реттеуші, үйлестіруші болып отырмыз. Оңтүстік пен солтүстіктің әкімдіктері көшті бастап кетті. Биылдың өзінде 88 отбасы көшіп барды. Тағы 1200 отбасы жаңа қонысқа баруға даяр.

Жас казак: Баспана мәселесін жер телімін беру арқылы шешуге болмай ма?

Біржан Нұрымбетов: Жер телімін алуын да қиындығы бар. Қазіргі заң бойынша жер аукцион арқылы беріледі. Сондықтан біз ауыл шаруашылығы министрлігімен, әкімдіктермен, қоныс аударушылармен ақылдаса келе, мынадай шешімге келдік: солтүстік өңірге көшіп барғандарға коммерциялық максатта, егіс егуіне, жайылымы үшін жер телімі конкурсыз беріледі. Осы 4 облыста қазіргі күні 1 миллион 257 мың гектар жер беруге дайын. Ол 24 мыңнан астам отбасыға жетеді. Сөйтіп 2018 жылы 1415 отбасыға 48 мың гектар жер берілімек. Ол үшін осы жылы заңға өзгеріс енгізіп қоюымыз керек.

Жас казак: Көші-қон саясатын жақсарту мақсатында мемлекеттік қазынадан бөлінетін қаржы сырттан келетіндер мен ішкі көш арасында қалай үйлестіріледі?

Біржан Нұрымбетов: Бүгінгі бағдарлама бойынша көші-қонға қаражат жеткіліксіз. Қандастарымыз бен ішкі көші-қон үшін 2017 жылға бар-жоғы 707 миллион теңге қарастырылды. Бұл тек 288 отбасының оңтүстіктен солтүстікке көшуіне және 566 қандасымыздың отбасына бөлу үшін белгіленді. Бұрын жергілікті әкімдіктердің көшіп келушіні қабылдай алу мүмкіндігі мен сұранысына сәйкес квота белгілейтінбіз. Ал алдағы бес жылда 59 мың отбасының қоныс аударуына қолдау көрсетуді көздеп отырмыз. Біз қаражат жағын қарастырып, жұмысты үйлестірсек, әкімдік келгендердің орналасуын реттейді. 2018-2022 жылға дейінгі жоспарлап отырған ұсынысымызды жүзеге асыратын болсақ, алдағы 5 жылға 70 миллиардтай теңге қажет болады.

— **Өңірімізге рахмет! Игілікті ісіңізге жеңіс тілейміз!**

Сұхбаттасқан
Айбарша ЖАҚСЫЛЫҚ

Құрық

АПТАНЫҢ ОҚИҒАСЫ

ЖЕҢГЕТАЙ

• Алматыда «Эля Геморрой» (Эльвира-ред) лақап атын жамылған танымал жеңгетай ұсталды. 1984 жылы туған Өзбекстан тумасы 80-ге жуық жеңіл жүрісті қызды басқарып, айына 2,5 млн теңге табыс табады. Қазір ол үш көмекшісімен уақытша ұстау абақтысына қамалды. Күдіктілердің кінәсі дәлелденген жағдайда мүлкі тәркіленіп, 8 жылға дейін бас бостандығынан айырылуы мүмкін.

• Ұлттық қауіпсіздік комитетінің арнайы жасағы Алматыда «Депутаттық корпус» аталатын ұйымдасқан қылмыстық топ мүшелерін ұстады. Қылмыстық топты «ҚазШыныҚұрылыс» зауытының иесі Мұратхан Тоқмәди басқарған. Ол қазір 2 айға қамауға алынды. Ұлттық қауіпсіздік комитеті, ішкі істер министрлігі мен прокуратура қызметкерлері ауырт пен М.Тоқмәдидің үйіне де тінту жасады. Арнайы жасақ «Депутаттық корпус» қылмыстық тобына бірнеше жыл бақылау жүргізіпті.

КӘСІПКЕР

ПОЛКОВНИК

• Алматы қалалық соты ұйымдасқан қылмыстық топтың 17 мүшесін 2 айға қамады. Күдіктілер қатарында Алматы қаласы Әуезов аудандық ІІБ бұрынғы басшысы Бақыт Қасабеков, нотариус, қылмыс әлемінің серкелері бар. Тінту жұмысының нәтижесінде Б.Қасабековтің үйінен ақша, қару-жарақ пен оқ-дәрі табылған.

Аптаның алаңы

Кәрібай МҰСЫРМАН,
Мәжіліс депутаты:

«Жақында Алматы қаласында полиция қызметкерлері жалғызбасты қарт адамдарды өлтіріп, олардың пәтерін сатумен айналысқан ұйымдасқан қылмыстық топты ұстағаны мәлім болды. Қылмыс әлемінің бір беделдісі басқарған 20-дан

астам қарақшының ішінде бұрынғы полицей мен нотариустар бар болып шықты. Қазірдің өзінде тергеушілер олардың із-түзсіз жоғалып кеткен 4 адамның пәтерін заңсыз иемденіп, сатып жібергендігін анықтаған. Қанды қол қарақшылардың осындай 45 қылмысқа қатысы бар болуы мүмкін. Бұрын-соңды құлақ естімеген сұмдық қылмыс туралы хабарды отандастарымыз жағасын ұстап қабыл алып, әлеуметтік желіде өзінің орынды ашу-ызасын білдірде».

Орайы келген сұхбат

— Алматы қаласы еліміздің ең ірі — метрополисі. Оңтүстік өңіріміздің астанасынан өзге өңірге кетушіден келушінің көп екені белгілі. Дегенмен бөріне жұмыс табыла берілмейтіні ақиқат. Бұл түйткілді мәселені шешу мақсатында мемлекет тарапынан «Жұмыспен қамту жол картасы

2020» бағдарламасы қабылданды. Алматы қаласында аталған бағдарлама қалай жүзеге асырылып жатыр?
— Сұрағыңыз өте орынды. Негізінен «Жұмыспен қамту жол картасы 2020» бағдарламасы» 2017 жылға дейін жүзеге асырылды. Сол бағдарламаның аясында еліміз бойынша бірқатар шара қолға алынды. Бір кездері елімізде экономикалық дағдарыс орын алған уақытта жұмыссыздық деңгейі бірден өсті. Сол кезде осындай кешенді бағдарлама қабылданды. Еліміз бойынша бұл жоба сәтті жүргізілді. Алматыдағы жағдай да солай. 2011 жылға дейін бағдарламаны бұрынғы жұмыспен қамту және әлеуметтік даму бағдарламалар бөлімінің қызметкерлері жүргізді. Елбасының тапсырмасымен 2011 жылы жұмыспен қамту орталықтары ашылды. Біздің орталық та сол жылы шілде айында жұмысына кірісті. Жұмыспен қамту бағдарламасының басты мақсаты — жұмыссыздық деңгейін төмендету. Ал отандасымызға жұмыс тауып берсек, оның отбасылық жағдайы түзеледі. Қоғамдағы өз орнын табады. Бұл жоба үш бағытта жүзеге

Биыл Алматы қаласында 13 мыңға жуық адамды жұмысқа орналастыру көзделген. Бұл «Нәтижелі жұмыспен қамту мен кәсіпкерлікті дамытудың 2017–2021 жылдарға арналған» бағдарламасы аясында жүзеге асырылмақ. «Алматы қалалық халықты жұмыспен қамту орталығы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі басшысының орынбасары Керімқұл Жекетаев бұдан бөлек, бізге берген сұхбат барысында тегін оқу курсына қандай жастар қол жеткізе алатынын да айтты.

асырылды. Біріншісі — бағдарламаға қатысушыларды техникалық, кәсіптік біліммен және қысқа мерзімдік кәсіптік оқумен қамтамасыз ету. Екіншісі — жаппай кәсіпкерлікті дамыту. Үшінші — халықты жұмыспен қамтуға жәрдемдесу, еңбек ресурсының ұтқырлығы арқылы еңбек нарығын дамыту. Алматы туралы айтар болсақ, бұл — жастардың қаласы. Біз бағдарламаны жүзеге асыра бастаған уақытта 29 жасқа дейінгілерге сараптама жұмысы жүргізілді. Нәтижесінде жастардың 7,3 пайызы жұмыссыз жүргені анықталды. Қазір сол 6,8 пайызға түсті. Бұл үшін кешенді жұмыс атқарылды. Дегенмен жасалған жұмысты одан ары жетілдіру мақсатында нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017–2021 жылдарға арналған бағдарламасы қабылданды. Ауылдағы отандастарымыздың арасында сараптама жүргізілді. Олардың басым бөлігінің мамандығы болмай шықты. Сол себептен алдымен жұмысқа тұрғызу үшін, оларды оқыту мәселесі бірінші орынға шықты.
— **Алматыдағы жағдай қалай? Бөрінің мамандығы бар ма?**
— Иә. Қаламызда жастар басым болғандықтан, олардың көбісі оқыған. Алматыда бүгінгі уақытта 128 орта және жоғары оқу орны бар. Оған әр өңірімізден жастар келіп білім алады. Кейін олар Алматыда қалғысы келеді. Сол себептен ең маңызды мәселе жастарды жұмыспен қамту.
— **Ал зейнет жасына келмегендерді жұмыспен қамту мәселесі ме?**
— Қазіргі статистиканы қарайтын болсақ, осыған дейін Алматыда үлкен кісілердің жұмыссыздық деңгейі 5,6 пайыз болатын. Бұл көрсеткішті мемлекеттік бағдарлама аясында 5,2 пайызға түсірілді. Енді нәтижелі жұмыспен қамту мен кәсіпкерлікті дамытудың 2017–2021 жылдарға арналған бағдарламаның көмегімен оны 4,2 пайыздан асырмауды мақсат тұтып отырмыз.
— **Нақты санмен айтып бере аласыз ба?**
— Биылғы жылдың өзінде нәтижелі жұмыспен қамту, жаппай кәсіпкерлікті

дамыту бағдарламасының шеңберінде Алматы қаласы бойынша 27 мың адамға қол ұшын беру жоспарда бар. Бұл бәрін бірдей жұмысқа тұрғызамыз деген сөз емес. Тәжірибеден өткіземіз. Оқыту курсына бағыттама беріледі. Әлеуметтік жұмыс орындарына жіберіледі. Оның ішінде 13 мыңнан астамын жұмысқа орналастыру жоспарланған. 8 мыңға жуығы кәсіби дайындық курсынан өтеді. Бізге жұмыссыз жүрген азаматтар келеді. Оларға өз саласы бойынша жұмыс тауып бере алмасақ, «жұмыссыз» деген статус беріледі. Содан кейін өзінің тандаған мамандығы бойынша қысқа мерзімді оқу-курсына жіберіледі. Жоғары оқу

— Жалпы біздің орталықтың көмегіне жүгіну үшін қалада тұрақты тіркеуі болу керек. Ал жаңа айтып өткен 2,5 мың орынға қатысты айтар болсақ, оған әр өңірімізден келген жастар қол жеткізе алады. Бұл мәселемен Алматы қалалық білім басқармасы айналысады. Солар арқылы қабылданып, оқуға жіберіледі. Ал қысқа мерзімді оқу курсына қаладағы жұмыссыз азаматтар жіберіледі. Бізде зангер, есепші көп дейді. Алайда сол бұрыннан жұмыс істеп келе жатқан есепшілеріміздің өзі әрдайым білімін жетілдіріп отыру керек. Себебі жұмыс істейтін бағдарлама жиі өзгеріске ұшырап отырады. Мәселен, 1С бухгалтерлік курсын бізден оқыса болады. Тігінші, етікші, қызмет көрсету саласы

— Дәрігерді оқытпаймыз. Мысалы, дәрігер болып, көп жыл істеген адам әртүрлі жағдайға байланысты жұмыссыз қалды. Өз саласы бойынша жұмыс таппай біздің орталықтың көмегіне жүгінсе, қосымша мамандық алуына көмектесеміз. Бұл былайша айтқанда, адамға уақытша, аяғынан тік тұруына берілетін көмек. Босқа жүргенше, қосымша мамандық алады.
— **400-ге тауу адам оқып жатыр деп айттыңыз. Соның барлығын жұмысқа орналастыруна көмектесіңдер ме?**
— Қысқа мерзімді курс ашылмай тұрып жұмыспен қамту орталығы, Алматы қалалық кәсіпкерлер палатасы, білім басқармасы бірлесіп сараптамалық жұмыс жүргізді. Сол

ІЗДЕГЕНГЕ ЖҰМЫС ТАБЫЛАДЫ

орнына түсе алмаған, жағдайы нашар отбасыдан шыққан жастарымыздың да жағдайы ескеріліп отыр. Биылдың өзінде техникалық кәсіптік білім беру курсына 2,5 мың орын қарастырылды. Бұл дегеніміз — білімпаз мамандық алғанға дейін оқуы, тамағы, жол ақысы мемлекет тарапынан болады.
— **Қазір қай салаға сұраныс көп?**
— Сараптамаға қарайтын болсақ, бүгінде дәрігер жетіспейді. Қызмет көрсету саласында да сұраныс бар. Құрылыста жұмыс істейтін қызметкер керек. Қазір бұрынғыдай көшеден келгенді құрылысқа жібере бермейді. Ол арнайы курстан өткен, білікті маман болуы керек. Себебі техниканың, технологияның дамыған заманы. Біз соны оқытуымыз керек. Жағдайы төмен отбасынан шыққан жастарымызға осылайша бір мамандық несі атануына көмек беріледі. Бұрын 9-сынып бітірген оқушы колледжге грант жеңіп алса ғана тегін оқи алатын. Қазір қосымша мүмкіндік жасап отыр.
— **Дұрыс екен. Тек ол бала мұндай жеңілдікке қол жеткізу үшін Алматы қаласында міндетті түрде тіркелген болуы керек пе?**

бойынша курстан өтуге мүмкіндік жасалған. Биыл 922 адамды оқыту жоспарда бар. Қазірдің өзінде 400-ге жуық адам білім алуда.
— **Қысқа мерзімді курс қанша айға созылады?**
— Зан бойынша 1-6 ай аралығы. Біз үш ай оқытамыз.
— **Жаңа дәрігер туралы да айтып өттіңіз. Оларды да үш ай оқытасыздар ма?**

кезде «Қазіргі уақытта қай салаға маман қажет?» деген сауалға жауап алынады. Жұмыс беруші мекемелерге сұрау саламыз. Орталыққа келетін қала тұрғындарында да сұранысы ескеріледі. Кәсіпкерлер палатасы өз тарапынан жұмыс жүргізеді. Сол мәліметтер жинақталып, қажетті мамандықтың тізімі жасалады. Бұл арнайы құрылған комиссияға жіберіледі. Сол жерде қабылданған шешім бойынша біз маман дайындаймыз. Кейін курс аяқталған соң, сұраныс бойынша жұмыс беруші мекемеге барады.
— **Бүгінгі әңгіме барысында біраз жәйтқа қанық болдық. Бірақ осы мәселені қала тұрғындарына жеткізу үшін қандай жұмыс атқарылып жатыр?**
— Қала тұрғындарына ақпарат беру үшін жыл басынан бері 17 бос жұмыс орындары жәрменкесін өткізілді. Соның жетеуін тікелей біздің орталық ұйымдастырды. Жуырда ғана Алматы қаласы әкімінің шешімімен Республика алаңында үлкен жәрменке өткізілді. Бұл шараның басты мақсаты — жұмыс берушімен іздеушінің арасына көпір болу. Байланыс орнатуына ықпал ету. enbek.kz сайтына кірсе де, бос жұмыс орындары туралы ақпарат орналасқан. Алматы қаласы жұмыспен қамту орталығының ресми сайты бар. Жергілікті телеарнаның көмегімен де тұрақты түрде ақпарат беріп отырамыз. Қаламызда адам көп шоғырланған 9 халыққа қызмет көрсету орталығында бір-бірден өкіліміз отыр. Базарда да қызметкерлеріміз жүреді. Жалпы түсіндіру жұмысын жүргізу үшін ақпарат құралының барлық тегітін қолданып жатырмыз.
— **Үш бағыт туралы айтып өттіңіз. Соның екіншісі «жаппай кәсіпкерлікті дамыту» деп аталады. Осы туралы кеңірек тоқталып өтсеңіз?**
— Бұл жерде ең басты мақсатымыз — кәсіппен айналысамын деген азаматқа көмек көрсету. Нақтырақ айтсақ, орталықтың көмегіне жүгінгендерді кәсіпкерлер палатасына жібереміз. Ол жерде тегін курстан өтеді. Оқу бітіргеннен кейін арнайы сынақ тапсырылады. Себебі кәсіппен айналысу үшін дайын болуы керек. Қыр-сырын менгеруі тиіс. Сынақтан өткен жағдайда 18 миллион теңгеге дейін жеңілдетілген несие ала алады. 6 пайызбен беріледі. Бұрынғы бағдарламада оның көлемі 3 миллионға дейін болған. Бірақ бірден бар ақшаны ала алмайды. Бизнес-жоспарына, одан кейін жүзеге асырылуы тексеріледі. Егер де бәрі сәтті болса, кәсіпкер өз ісін ашқаннан кейін өзгелерді де жұмысқа орналастырады.
— **Жалпы несиеңі алу үшін міндетті түрде жұмыссыз болуың керек пе? Жаңадан өз ісін бастап, жұмысын одан ары дамыту үшін төменгі пайызбен несие алғысы келетін кәсіпкер бұл мүмкіндікті пайдалана ала ма?**
— Иә, ондай мүмкіндік қарастырылған. Бірақ бірінші кезекте жаңадан кәсіп ашамын деушілерге басымдық беріледі.
— **Мемлекет тарапынан жасалған мүмкіндікті пайдаланып, мамандық алған жастарға қандай да бір талап қойыла ма? Олар ертең жұмыс істей ме, істемей ме? Осыны кім қалағалыды?**
— 2011 жылдан бері жылда 500-ге жуық адам оқу-курсынан өтеді. Олар бізде есепте тұр. Оқуға түсіп, жұмысқа орналасқанға дейінгі жағдайды назарда ұстаймыз. Жылда оқу-курсын бітіргеннің 70-80 пайызы жұмысқа орналасады. Біздің «Ақсай нан» комбинатымен де келісіміміз бар. Оларға да жұмысқа жіберіп отырамыз.

Сұхбат

Жас казак: Ерлан Дүйсенбекұлы, Алматыдағы туризмнің бүгінгі жағдайы туралы айтып берсеңіз. Туристі қандай ерекшелікпен қызықтырасыздар?
Ерлан Жайлаубай: Қазіргі таңда шетелден келген әрбір екінші турист елімізге жасаған сапарын Алматыдан бастайды. Өткен жылы Алматының мың жылдық мерейтойын атап өттік. Көне тарихы, ең бастысы Алатауы бар. Жалпы мамандар «Туристі не қызықтырады?» — деген сауалға талдау жасағанда, бірінші кезекте, табиғи байлық. Екіншісі, гастрономиялық туризм. Бұл дегеніміз, саяхаттайтын жердің тағамы. Ал үшіншісі, сол мемлекеттің салт-дәстүрі және тарихы. Ал Алматы қаласының табиғаты тамаша екеніне ешкім шүбә келтіре қоймас. Бізге келіп жатқан туристтердің не қалайтынын әрдайым сарапалап отырамыз. Шетелден келген туристтер ғана саналмайды. Өзге өңірлерден де қыдырып, көрікті жерлерімізді тамашалайтын отандастарымыз баршылық. Алматының емханасына келіп емделеді, сауда орталықтарында сауда жасайды. Олар да біз үшін турист. Біз сол келушілердің портретін жасап, анализ шығаруды қолға алып жатырмыз. Сонымен қатар Алматыда 50-ден астам елдің тағамы

Жас казак: Осы сәтті ұтымды пайдалану үшін нақты қандай шара қолға алдыңыздар?
Ерлан Жайлаубай: Сұрағыңыз өте орынды. Дәл қазіргі жағдайда елдің бәріне смартфон бар. Сол ұялы телефонға ыңғайлап, біз өзіміздің visitalmaty.kz деген сайтымызды жаңартамыз. Осы айдың соңында жаңа сайтты таныстырамыз. Сонымен қатар барлық әлеуметтік желіде арнайы парақша аштық. Бұл сайтта және әлеуметтік желідегі парақшада Алматы туралы ақпарат пен мақала жарияланатын болады.

шетелдік турист елімізге бірінші рет келіп, Алматыны көргеннен кейін, басқа өңірлерді де ұсынуымыз қажет. Ұлы Жібек жолы бойынша ЮНЕСКО тізіміне енген нысандар бар. Мысал ретінде айтатын болсақ, Алматы облысындағы бірнеше тарихи жер. Жамбыл облысындағы көне

Сол себептен тағам ұсыну жағынан да ешкімнен кем емесіңіз.
Жас казак: Жалпы Алматыға өзге елден турист көп келе ме?
Ерлан Жайлаубай: Негізінде біз Алматы қаласы бойынша артықшылығы бар үш нарықты сараладық. Ол біздің көршілес жатқан Ресей елінің туристерін тарту. Сондай-ақ әлем бойынша ең көп саяхаттайтын қытайлықтарды шақыру. Ол елден жылына 100 миллионнан астам турист ел аралауға шығады. Мысалы, Еуропа елдерінде Қытай елінің азаматтарына арнайы тіл түсінетін адамдарды жұмысқа тартып, саяхаттауға жағдай жасауда. Соны бізде ескеріп отырмыз. Мысал ретінде айтатын болсақ, Ресей Қытай елдерінің азаматтарына біздің Алматыға келіп саяхаттау тиімді. Себебі көршілес жатыр. Екіншіден, Economist Intelligence Unit компаниясының соңғы ақпаратты бойынша Алматы әлемдегі мегаполистердің ең арзаны болып саналады. Солардың сараптамасы бойынша саяхатшыға Алматыға келу қымбатқа түспейді. Біз осыны пайдалана отырып, туристерді тартуды қолға алып жатырмыз.

Еліміз бойынша	Алматы қаласы бойынша
<i>Сырттан келген туристер</i>	
4217782	793067
<i>Ішкі туристер</i>	
3495267	485080
<i>Қонаққа келген өзге ұлт өкілдері</i>	
722515	307987

Жас казак: Туристік-ақпараттық орталығының қызметі туралы айтып берсеңіз. Орталық еліміздің өзге қалалары туралы да ақпарат бере ме?
Ерлан Жайлаубай: Бұл орталық 2012 жылы құрылған мекеме. Біз оны биыл қайтадан жаңартып, туристік саладан хабары бар маманды басшы етіп тағайындадық. Универсиада қарсаңында Алматы қаласының халықаралық әуежайында ақпараттық орталық ашылды. Туристік ақпараттық орталық тәулігіне 24 сағат бойы үздіксіз қызмет көрсетті. Алматы қаласының қонақтары кез келген уақытта орталықтың қызметкерінен кәсіби сауатты көмек ала алды. Сонымен қатар ол жердегі мамандарымыз ағылшын тілін жетік меңгерген. Сонымен қатар қытай тілін де біледі. Келесі кезекте бұйырғанда, «Алматы 1» және «Алматы 2» теміржол вокзалдарында осындай орталық ашылатынын болады. Қазіргі уақытта орталық Алматы қаласы және Алматы облысы туралы ақпарат бере алады. Өйткені «Алматы агломерациясы» деген экономикалық ұғым бар. Алматыға келген турист қаланы ғана емес, Жетісу өңірінің көрікті жерін де көрсін деген мақсатпен ақпарат берудеміз. Егер де бұл орталық дамып жатса, еліміздің барлық өңірі туралы ақпарат бере алатын болады. Оңтүстік Қазақстан және Жамбыл облысының әкімдіктерімен меморандумға қол қойып, ақпарат алмасу туралы келісіміміз бар. Өйткені

Ілкі заманда ісі қазақ қара күштің иесін алып, толағай, балуан деп бөле-жара атап, айрықша қасиет қонған адам ретінде құрметтеп, қошеметтейтін. Бүгінгі күні де солай. Құрмет пен қошеметтен кенде емес. Әсіресе, Қазақстан барысында бабы мен бағы басым болған балуандар атақ пен даңққа көнеліп жатыр. Аталастың емес ауылдастың аты озғанын қалайтын елдің ұлы емеспіз бе, бізді де облысымыздан нәшеме жылдан бері бір түйе балуанның шықпауы ойландырады. Осы мәселе сағымызды сындырып тұр.

ТАУ КӨТЕРГЕН ТОЛАҒАЙДАЙ ҰЛ ТҮМАС ПА?..

барша жұрт көріп отыр. Спорттың бұл түрінің бағын жандырған — Қазақстан барысы. Тек сол дүбірлі долада Ақмола облысында ауыр салмақта топ жаратын таланттың шықпай жату себебі неде?

— Ертеректе күрес өнері әсіресе, Қызылту өңірінде жақсы дамыды. Өйткені, ол жерде аз болса да бапкерлер болды. Өзге аудандардан дәл солай қаулап шыға қойған жоқ. Облыс орталығындағы білімнің кара шанырағы саналатын мектеп-интернатқа шалғайдағы елді мекендердің балалары көп келетін. Солардың арасынан іріктеп алып, күреске салдық. Жақсы нәтиже көрсетті. Бұл ауыл балаларының бағын ашатын мүмкіндік еді. Дәл қазір шалғайдағы шағын ауылдарда күрес секциясы жоқ. Степногорск қаласындағы балалар мен жасөспірімдердің спорт мектебінде еркін күрес бар. Бірақ қазақ күресін дамытуға көңіл бөлінбей тұр. Менің ойымша, қазақ күресінің бағын жандыру үшін алдымен бапкерлердің өзін іріктеп дайындауымыз керек шығар,— дейді спорт ардагері Махмұт Мұқатаев,— содан соң ауыл-ауылдан, аудандардан іріктеу жарысын өткізіп, дарынды балаларды жинап алсақ. Әйтпесе, ауылдағы атанжілік балалардың табиғи күш-қуаты мол болғанымен, күрес секциясы болмағандықтан, шындап айналыса алмайды. Ал олар қалалық жерлерге келіп, жоғары оқу орындарына немесе колледже түсіп, күрес секциясына қатысқанша есейіп кетеді. Көптен бері ойымда жүрген бір ұсынысым бар. Айталық, облыс орталығында дарынды балаларға арналған облыстық мамандандырылған мектеп-интернаты бар. Бұл балалар да дарынды. Төменгі сыныптарда оқитын сол балаларды тауып, облыстық білім басқармасымен келісе отырып, жанағы мектеп-интернатқа орналастырса. Олардың күрес өнерімен айналысуларына жағдай туғызса. Тіпті тамақтану мәселесін де қамтыса. Ертеректе облыстық білім басқармасында Абзал Насыров есімді басшы болған. Ұлт жанашыры еді. Мен мектеп-интернатта жұмыс істеп жүрген кезімде осы кісіге барып күрес, бокс секциясын ашу мәселесін шешіп, жаттығу жұмысын өткізгенмін. Артынан осы спорт түрлерінен қаншама мықты балалар шықты. Екінші бір себебі, елдің өзі назар аударуы керек. Мысалы, Бейбіт Ыстыбаев Жамбыл облысы Талас ауданының Бөлітік ауылының баласы. Сол Бейбіт секілді талапкерлерді ел азаматтары кішкентай кезінен бастап қолдаған. Жамбыл мен Қызылорда төңірегінде қазақ күресі жақсы дамып келеді. Ауылдық жерлердегі жаттықтырушыға балалар мен жасөспірімдер мектебінің шпатынан жалақы төленсе, жергілікті кәсіпкерлер өз қалтасынан тағы да қаражат бөледі. Жақсылық, жанашырлық болған жерде ғана көктейді емес пе?

Бар ғұмырын спорт саласына арнаған ардагердің уәжине бас имеске лаж жоқ. Осылайша сабақталған соқталы ойдың сорабын өзгелер де қоштап-қуаттап отыр. — «Біздің өңірде ауыр салмақты балалар жоқ» деп айтуға болмайды. Балалардың бәрі қанбақты жеңіл болып қалған жоқ қой. Бейнелеп айтқанда, жақсы материал бар және ол балалар ала жаздай отын жарып, шөп шауып, еңбекпен қайнап піскен мықты балалар, — еркін күрестен спорт шеберлігіне кандидат Оралбек Қайсанов, — онтүстік өңірден оғыландардың көп шығуы, олардың әрбір ауылында күрес үйірмелері бар. Әрі ол

әр тойда, әр аста күрес секциясы жоқ. Мұның өзі тәжірибе. Күрес сайын, тіпті жеңіл машинаға дейін бөйге тігіледі. Сайып келгенде, мұның бәрі екі ұдай пікір айтылып жататынын естіп жүрміз. Кейбіреулер жас балуандарды дүниеге қызықтырмау керек дейді. Мысалы, ата-бабаларымыздың бізге мұра болып қалған бұрынғы ұлағатын еске түсірейікші. Бағзы заманда күресті ұйымдастырушылар жеңіске жеткен балуанға атан түйе бастаған үйір жылқы берді емес пе. Ат мінгізді, шапан жапты. Күрес оңай-оспақ өнер емес, оған көзсіз берілген, жан-тәнімен қалаған, шыдамы мықты талапкер ғана қатыса алады. Сол жанкешті еңбегінің өтеуін алып жатса, оның несі жаман.

Қазақтың ұлттық спорт өнері, оның ішінде біз көлөңкелі тұсын қаузап отырған қазақ күресі неге дамымай отыр? Нау көтерер толағайдай талапты ұлдың, түйе балуанның болмауы неден? — деген сауалға жауап іздеп облыстық ұлттық спорт түрлері бойынша спорт мектебінің директоры Марат Койшинмен тілдестік.

— Балуандардың бар екені рас. Күрес мектебінің есігін аша алмай жатқан талаптылар қаншама. Ынта да, ықылас та жеткілікті. 74 келі салмақ дәрежесінен 80 келі салмақ дәрежесіне дейінгі аралықта боз кілемде белдесіп жүрген санлақтар жетіп артылады. Таяуда Қазақстан барысын ұйымдастырушыларынан нұсқау келді. Бұдан былайғы уақытта жарыс тек 90 келіден жоғары балуандар арасында өткізілмекші. Міне, сол кезде жеңіл салмақтағы балуандардың бағы жанбай қалуы өбден мүмкін. Ал түйе балуан неге шықпай жатыр? — деген мәселе бәрімізді ойландырады. Сын

айтып жатқандар да аз емес. Бірақ енді осы жалпы ұлтқа қатысты дүниенің арыдағы, былайғы адамның көзіне түсе бермейтін себептерін жіпке тізгендей етіп саралап көрейікші. Ең бірінші мәселе, ұлттық спорт түрлерін дамытуға арналған спорт мектебі біреу-ақ. Менің ойымша, барлық ауданды түгел қамту үшін әр ауданның спорт бөлімінде тым болмағанда бір-бірден жаттықтырушы болу керек. Біз әзірге осыған қолымызды жеткізе алмай отырмыз. Мен бұл мәселені талай рет айттым, алқа мәжілісінде де көтердім. Әзірге еш нәтиже жоқ. Айталық, қазақ күресіне дәл футбол ойынындай көңіл бөлінбей тұр. Футбол әр ауылда, әр ауданда бар. Бірақ соның нәтижесі қайда? Өздеріңіз көріп отырсыздар, «Окжетпес» футбол клубында сырттан келген ойыншылар ойнайды. Қаншама қаражат бөлініп, қолайлы жағдай туғызылып жатса да. Егер қазақ күресіне дәл осындай көңіл бөлінсе, баяғыда түйе балуанның талайы шығар еді. Мен сала басшыларының алдына Степногорск қаласындағы балалар мен жасөспірімдердің спорт мектебінде еркін күрестен қатар қазақ күресін де ашу қажеттігі туралы сан мәрте мәселе қойдым. Жанағы күрес өнеріне қолы жетпей жүрген ауыл балаларының тәлім-тәрбиесімен айналысатын жер сол емес пе? Мектепті сол үшін ашып отырған жоқ па? Ендеше, неге ауыл балалары қажу көруге тиісті.

Шынында да, маманның айтқан сөзінде дән бар екендігі рас. Өзге спорттың талайын дамытуға жанашырлық жасалып жатқанда қазақ күресі десе кезгелері кері тартатыны несі екен. Күні кеше батыр мен балуанның бесігі болған Қараөткел мен Көкшетаудың ел даласында білегінде була күш бұлқынып жатқан айтулы тұлғалар аз болған жоқ.

— Көзқарастың бірдей еместігін дәлелдеу үшін тағы бір мысал айта кетелік, — дейді мектеп директоры Марат Койшин. Мысалы, облыс орталығында Олимпиада резервтерін даярлайтын орталық бар. Онда спорттың өзге түрімен айналысатын балаларға ағзасын жетілдіріп, тәніне қуат беру үшін қосымша тамақтандыру ұйымдастырылған. Қазақша күреспен айналысатын боз балаларға бұл да бұйырмай тұр. Айтатын себептері, ақ күресі олимпиадалық ойындардың қатарында жоқ.

Былғы республикалық сайыста облыс намысын әрқайсысы жүз келіден артық салмақтағы Целиноград ауданының өкілі Бекбол Нұрланұлы мен Жақсы ауданының жайсаны Дәулет Әшірхановтар қорғайтын болады. Бұған дейін кіл жеңіл салмақтағы жігіттер қатысып, бағымыз қайтып жүр еді. Ендігі үміт — Бекбол мен Дәулетте.

Міне, «Ілгері басқан қадамды кері тарту, жігерді жасыту» деген осындай бір қарағанда, елеусіз болып көрінетін себептерден пайда болады. Бар саналы ғұмырын ұлттық спортты дамытуға арнап жүрген мамандардың айтуына қарағанда, өлкемізден түйе балуан

шықпауының себебінің бір парасы осындай екен. Бар салмақты сала, басшыларына артып кінолау үшін емес, қазақ күресінің бағын жандыру үшін жаздық осы пікірді.

Байкал БАЙӘДІЛОВ,
Ақмола облысы

Қорған

«Астана» өңірлік қолбасшылығына қарасты «Спасск» оқу-жаттығу полигонында халықаралық «Айбын» әскери-патриоттық жастар жиыны бастау алды.

«АЙБЫН» ЖАСТАРДЫ ШЫҢДАЙДЫ

Қарулы Күштердің 25 жылдығына орайластырған бұл шара 4 күнге жалғасады. Дәстүрге айналған биылғы әскери басқосудың ерекшелігі — алғаш рет көршілес Ресейдің президенттік кадет тәрбиеленушілері де қатысуда.

Жиын бағдарламасына өңірлер мен оқу орындарының таныстыру рәсімі, «Білімдар» зияткерлік ойыны, қатысушылардың өзіндік жетістіктерінің көрмесі, роботты техника бойынша «Менің роботым» байқауы, «World of tanks» компьютерлік ойыны, сондай-ақ «Айбын дауысы» мега-арт фестивалі енгізілген.

Құрлық әскерлері бас қолбасшысының орынбасары, генерал-майор Дулат Адырбековтың айтуынша, дала жаттығуына 24 команда қатысып жатыр. Олардың жетеуі «Жас Ұлан» мектептерінің, он жетісі жас патриоттық клубтардың сарбаздары. Олардың әрқайсысы өз аймағында іріктеуден өтіп келіп отыр. Жеңімпаз болған командалардың әр мүшесіне велосипед сыйлыққа беріледі екен.

Жиынға қатысушы қыз-жігіттердің қуанышты жүзінен, күлімсіреген қолбасшысының орынбасары, генерал-лейтенант Талғат Мұхтаров «Айбын» жиынының ауқымы кеңейіп, халықаралық деңгейге шыққандығын атап өтті.

«Елбасы, Қазақстан Қарулы Күштерінің бас қолбасшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Еліміздің келешегі — жастардың қолында» деген сөзі жастарға үлкен жауапкершілік жүктейді. Жастарға тәрбие беру ісінде әскери-патриоттық жұмыстың мәні зор. Жиында жасөспірімдер Қарулы Күштердің жана заманға сай техникасымен, қару-жарақтарымен танысып, физикалық тұрғыда өзінің мүмкіндігін байқайды. Биыл жиынға Ресейдің Орынбор президенттік кадет училищесінің студенттері қатысады. Сонымен бірге Өзбекстан Қарулы күштерінің өкілдері бақылаушы ретінде келді», — деді генерал-лейтенант.

Еліміздің әр өңірінен келген 600 бала өзара тәжірибе алмасып қана қоймай, кәлімгілей сынға түсетін болады. Әскери-қолданбалы сайыстар, әскерилендірілген кросс пен эстафета, пневматикалық винтовкадан оқ ату, пейнтбол сынды бірнеше жарыс түрлерінен додаға түседі.

жанарынан «Айбынды» асыға күткенін анық байқауға болады. Қатысушылардың бірі — күлтемір құрастырудың шебері, Сағадат Нұрмағамбетов атындағы «Жас ұлан» республикалық мектебінің тәрбиеленушісі Амангелді Сұлтаннан «Отанды сүю дегенді қалай түсінесін» деп сұраған едік. Ол ойланды: «Оны қорғауға әрқашан дайын болу», — деп сенімді жауап қатты.

Болашақта әскери барлаушы болу Амангелдінің арманы. Оны осы бастан жүзеге асыру үшін өзі құрастырған роботына «Лето барлаушы» деп ат қойыпты. Өрине, еліміз зор үміт артады мұндай өршіл, отаншыл жастарға. Себебі бүгінгі жас — ертенгі сарбаз. Бұл жиынның мақсаты да сол — жас-ұрпақты патриотизмге тәрбиелеу.

Арка тәсінде ел патриоттарының басын қосқан «Айбынның» ашылу салтанатына арнайы келген белгілі әнші Қайрат Нұртаст жиынның құрметті қонағы болды. Оның «Ал қазір мақтаншыл бізге қазақ даласы, тағы бар жаяуқрек баласы...» деген

өлең жолдарымен «Жаса Қазақстан» деп шырқаған әні болашақ Отан қорғаушыларға жауынгерлік рух пен жалынды жігер сыйлады.

Роза ЫСҚАҚ

Фото: қорғаныс министрлігі

Нәтиже

Биылғы жылы бұл топқа ТМД елдерінің төрт университеті — М.Ломоносов атындағы ММУ (95-орын), Эл Фараби атындағы ҚазҰУ-дан кейін Новосібір мен Санкт-Петербург мемлекеттік университеттері енген. Ұлттық университет Орталық Азия мен ТМД-дағы көшбасшылығын кезекті рет дәлелдеп, әлемдік деңгейдегі жоғары бәсекеге қабілеттілігін танытты.

QS рейтингісін жүргізу барысында академиялық бедел, ғылыми жарияланым, оқытушы мен білім алушының ара салмағы, жұмыс берушінің бағасы, шетелдік оқытушы мен студенттің үлесі сынды көрсеткіш есепке алынды.

Университеттің халықаралық рейтингте табысты түрде алға жылжуына заманауи

Әл Фараби атындағы ҚазҰУ «World university Rankings» QS (Ұлыбритания) халықаралық беделді рейтинг агенттігінің зерттеу бойынша әлемнің 250 үздік университеті қатарына кіріп, 236-орнын сақтап қалды. Қазақстандық жетекші оқу орны халықаралық жоғары бәсекеәлестік жағдайында әлемдегі 26 мың университеттің 1 пайызын ғана құрайтын ең үздік университеттің тобынан көрініп отыр.

СЕНІМДІ КӨШБАСШЫЛЫҚ

талапқа сай жүзеге асырылған кешенді құрылымдық жетілдіру ықпал етті. QS сарапшыларының кеңесімен ҚазҰУ-дың ілгері жылжу тәжірибесін әлемнің жетекші университеттері зерттеуде. Университет білім мен ғылымның, инновацияның жетекші орталығы ретінде әлемнің 200 үздік университетінің қатарына кіруді көздеді.

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

BELES

«Аграрлық сектор экономиканың жаңа драйверіне айналуы керек». Елбасы бұл туралы

«Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты халыққа Жолдауында айтты. Осы орайда еліміздің агроөнеркәсіптік кешенінің алдында, әлемдік нарықта экспортқа бағытталған, бәсекеге қабілетті, сапалы өнім өндірісін ұлғайту, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті тұр. Тақырыпқа тереңдеп үңілу үшін Алматыдағы Қазақ ұлттық аграрлық университетінің ректоры, ҰҒА Вице-президенті, академик Тілектес Есболовпен сұхбаттастық.

Тақырыпқа орай

— Тілектес Исабайұлы, еліміз егемендік алған уақыттан бергі жылдар аралығында ауыл шаруашылығы экономикамыздың басты бағыттың біріне айналды. Отандық агроөндірістік кешеннің бүгінгі нәтижелі жетістігіне тоқталып өтсеңіз.

— Елбасы биылғы Жолдауында «Аграрлық сектор экономиканың жана драйверіне айналуы керек» — деп ерекше атап өтті. Бүгінгі күні Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенінің алдында, әлемдік нарықта экспортқа бағытталған, бәсекеге қабілетті, сапалы өнім өндірісін ұлғайту, азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету міндеті тұр. Кейінгі жылдары еліміздің агроөндірістік кешенін инновациялық бағытпен дамыту арқылы оң нәтижеге қол жеткізе бастадық. Мысалы, өткен жылы еліміз бойынша ауыл шаруашылығының жалпы өнімі 3,3 трлн теңгеге жетті. Бұл республика бойынша ішкі жалпы өнімнің 4,8% құрады.

Астық өндірісінің қарқынды дамуы арқылы еліміз әлем алдында өзінің «астық державасы» статусын айқындап отыр. Қазіргі уақытта еліміз дүниежүзінің 70 мемлекетіне 5-8 млн тонна, кейбір жылдары 10 млн тонна астық экспорттауда. Сонымен қатар еліміз үн экспорттау бойынша, әлемдік көшбасшылар

млн гектар жерде өсіріледі. Бұл дақылдар еліміздің ішкі нарығын қамтамасыз етіп қана қоймай, Қытайдың ірі нарығына да экспортталады. Мал шаруашылығы өнімін арттыру мақсатында жыл сайын азықтық дақылдар өсірілетін алқап көлемі ұлғайтылуда. Бүгінгі күні азықтық дақылдар өсірілетін егістік 3,5 млн гектарды алып жатыр. Соңғы жылдары мал басының өсімі 1,3%, ет өндірісі — 3,5%, сүт өндірісі — 3,1% көтерілді. Осындай жоғары көрсеткішке біз аграрлық білім, ғылым, өндіріс интеграциясы арқылы жетіп отырмыз.

— Заманмен үндес жетістіктеріміздің көп болғаны дұрыс. Дегенмен, отандық ауыл шаруашылығы саласын дамытуда осы уақытқа дейін күрмеуі шешілмей тұрған қандай мәселе бар?

— Бүгінгі күні ауыл шаруашылықтағы агроқұрылымдар өзекті мәселе болып тұр. Оның себебі, қазір елімізде ауыл шаруашылығы өнімін өндірумен 185 мыңнан астам агроқұрылым мен 1,6 млн үй шаруашылығы айналысады. Агроқұрылымдардың 95,0%-шаруа қожалығы, оның 83 пайызының егістік алқабы 50 гектардан аспайды. Кейінгі жылдары мал шаруашылығы өнімін өндірумен негізінен үй шаруашылықтары айналысатындықтан, өнімділік пен сапаның төмендеуі байқалады. Еліміздегі мал

қатарынан көрініп, сыртқы нарыққа жыл сайын 2,5 млн тонна үн шығарып келеді. Өткен жылы еліміздің астықты өңірлерінің өнімділігі 1 гектардан 15,4 центнерге көтеріліп, 23,7 млн тонна бидай алынып, рекордтық өнімі жиналды. Тағы бір айтарлық жаңалық — Солтүстік Қазақстан аймағында тұңғыш рет кант қызылшасын өсіре бастадық. Оның алғашқы өнімі 14 мың тоннаның құрады. 1 гектардан 350 центнер өнім алынды. 2016 жылы ауыл шаруашылығына салынған инвестиция көлемі 2015 жылмен салыстырғанда 35%-ға көтеріліп, оның көлемі 228 млрд теңгеге жетті. Ауыл шаруашылығы салаларының әртараптандыру бойынша ауқымды жұмыс жүргізілуде. Майлы және азықтық дақылдарды өсіретін алқаптардың аумағы кеңейді. Қазіргі кезде майлы дақыл 2

шаруашылығының жалпы өнімінің 74% үй шаруашылығына тиесілі. Соңғы есеп бойынша еліміздегі барлық мал басының 52 ден 63%-осы үй шаруашылығында шоғырланған. Мұндай шағын қожалықтың өндіріп отырған тауарының бәсекеге қабілеттілігі төмен, инновациялық технологияны қолдануға, адам денсаулығына қауіпсіз азық-түлік өндіруге, жоғары білікті маманды жұмысқа тартуға мүмкіндігі жоқ. Осының салдарынан Қазақстан өзінің ішкі нарығын 60% ғана отандық ауыл шаруашылығы өнімімен қамтамасыз етіліп, қалған 40% импорт есебінен құралады. Сондықтан біз тұтынушы елден өндіруші мемлекетке айналуымыз керек.

— Елімізде бұған дейін де ауыл шаруашылығындағы кооперация туралы бірқатар заң қабылданды емес пе? «Ауыл шаруашылықтағы

Науқан

2016 жылдың нәтижесі бойынша Алматыда 200-ге жуық кәсіпорын тамақ өнеркәсібін қайта өңдеумен айналысады. Оның ішінде 20 — ірі кәсіпорын, 13 — орта, 167 шағын кәсіпорын. Осы салада 15 мың адам қызмет етеді.

2016 жылы қантар — қараша айының көрсеткіші бойынша тамақ өнеркәсібінің көлемі 199 млрд теңгені құрады. Соның ішінде азық-түлік өнімі — 167 млрд теңге, ал сусын өндірісі 32 млрд теңге.

«Қазақстан – 2050»

стратегиясында Елбасы Н.Назарбаев агроөнеркәсіп саласын қарқынды дамытудың жолдарын айта келіп, өнімділікті жаңа технологиялар еңгізу есебінен едәуір көтеру мақсатын алға қойған болатын. Стратегиялық мақсаттың қойылғанына көп өтпей, оны жүзеге асырудың бірінші қадамы — «Агробизнес-2020» бағдарламасы қабылданды. Алматы қаласы агроөнеркәсіп секторын дамыту және азық-түлікпен қамтамасыз етуде қайта өңдеу кәсіпорындарына бақылау ұйымдастырды.

«Агробизнес — 2020»

бағдарламасы аясында Алматыдағы агро секторды дамытуға республикалық бюджеттен 3105,5 млн теңге бөлінді.

Үкіметтің 2010 жылдың 12 сәуіріндегі №296 қаулысы бойынша ай сайын көтерме және бөлшек сауда орындарына мониторинг жүргізілді.

Азық-түлік қауіпсіздігін жүзеге асыру бағдарламасы аясында Алматыда әлеуметтік маңызы бар азық-түлік бағасының

өспеуі қадағаланып, тауардың өз бағасына сатылуы бақылауға алынды.

Бүгінгі күнде тұрақты қор Алматы қаласына көлемі 3170 тонна азық-түлік сатып алды. Оның ішінде 700 тонна — үн, 350 тонна — макарон өнімі, 350 тонна — күріш, 700 тонна — кант, 700 тонна — өсімдік майы мен 350 тонна — жарма, 20 тонна тұз.

Өткен жылы қаламызда Алматы облысы, ОҚО, Жамбыл және ШҚО ауқымды жәрмеңкелер ұйымдастырылды. Онда тауар айналымы 2140 тонна, яғни 1,2 млрд теңгені құрады.

Сонымен қатар 2016 жылы Алматы қаласындағы барлық аудандар қатысып, 770-ке тарта азық-түлік жәрмеңкесі өтті. Өткен жылдың қыркүйек айында қалада өткен Apple Fest фестиваліне Алматы облыстық аграрлы саласы қатысып, сатылған алманың көлемі 100 тоннадан асты. Сонымен қатар сол жылы қыркүйек айында BRBAPK ЖШС көкөніс өнімін өсірудің көлемін 170 га арттыратын жылыжай құрылысын салу жоспарланды. Алматы қаласының индустриалдық аймағына 3000 тонна томат, 4000 тонна киір өндіруді жоспарлап

отырған кәсіпорынға 8 млн теңге бөлініп, жұмыспен қамтылатын қызметкерлер саны 150 адам деп көрсетілді. Сондай-ақ Әуезов ауданында орналасқан «Ферма у дома» дүкені қайта жөндеуден өтті. Дүкеннің басты мақсаты — тұрғындарға сапалы өнімді қолжетімді бағамен ұсыну. Жобаның құны — 60 млн теңгені құрады.

Алматы қаласы алдағы уақытта Алматы облысы, ОҚО, Жамбыл және ШҚО қатысуымен ауқымды ауыл шаруашылық жәрмеңкесін ұйымдастыруды жоспарлап отыр. Сондай-ақ «Агробизнес—2020» бағдарламасының басым үш бағыты мен қаладағы тұтыну нарығына негізгі азық-түлік түрлерінің тұрақты жеткізілуі қадағаланып болады.

Дәмір ТАЗАБЕК,
Алматы қаласы тамақ өнеркәсібі
бөлімінің жетекшісі

енгізуге және жана форматтағы мамандарды сонда жұмысқа орналастыруға болатынын уақыттың өзі дәлелдеді.

— Қазіргі уақытта «Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы тұжырымдамасы» үкіметте бекітіліп, іске қосылды. Аталған бағдарламадан қандай тың өзгеріс күтеміз?

— Жана заман, жана талап жүктеуде. Еліміздің ауыл шаруашылығы саласы да заманға сай, инновациялық бағытта дамуы тиіс. 2017-2021 жылдарға арналған ауыл шаруашылығын дамытудың жана мемлекеттік бағдарламасын іске асыруға республикалық және жергілікті бюджеттен 2374,2 млрд теңге қарастырылған. Ел экономикасы соңғы жылдардағы сыртқы экономикалық әсердің ықпалынан туындаған қиын жағдайға қарамастан, даму қарқынын тоқтатқан жоқ. Дегенмен, әлемдік нарықта мұнай мен металдың бағасының едәуір төмендеуі, Ресей, Қытай және Еуроаймақ елдерінің экономикалық өсімінің бәсеңдеуінен экспорттық тауарға деген сураныстың азаюы сияқты факторлар Қазақстан экономикасына кері әсерін тигізді. Бағдарлама мақсаты — АӨК-дегі еңбек өнімділігін арттыру және ел экономикасын тұрақты дамыту және халықтың өмір сүру сапасын жақсарту үшін өнімді өткізу нарығына бағытталған өндіріс өсімін қамтамасыз ету болмақ. Жана жобаның тағы бір тиімді тұсы — еліміздің ауылдарында кооперативтік қозғалысты дамытуға серпін беретіндігінде. Бағдарлама аясында алдағы уақытта 670 мың үй шаруашылығын кооперативке біріктіру көзделіп, ауыл шаруашылығын субсидиялаудың заманауи әдісі енгізілмек. 2021 жылға қарай 25 мың несие алушыға 300 млрд теңге бөлінбек. Сондай-ақ 600 мың гектар суармалы жерді айналымға енгізу жоспарланған. Жер ресурстары туралы мәлімет базасы электрондық форматта жасалып, еліміздің агроөндірістік кешені соңғы үлгідегі жана технологиялық құрылғылармен қамтамасыз етілмек. Осы мәселенің барлығы инновациялық технологияларды енгізу арқылы қалыптасатын, тұрақты әрі бәсекеге қабілетті ауыл шаруашылығын өркендететін еліміздің жана аграрлық саясаттың дамытудың тетігі болып табылады.

Сұхбаттасқан
Салтанат ШЫРЫНХАН

Үлгі

Жуырда Жамбыл облысында тілдерді оқыту орталығында мәдениет және спорт министрлігі тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің ұйымдастыруымен «Мемлекеттік тілді оқыту әдіснамасын жетілдіру мен стандарттауды іске асыру жолдары» атты республикалық онлайн семинар өтті. Осыған орай Жамбыл облысы тілдерді оқыту орталығы директорының орынбасары Алтын Жексенбайқызынан жиынның мақсаты мен маңыздылығын сұрадық.

Жас қазақ: Алтын Жексенбайқызы, «Мемлекеттік тілді оқыту әдіснамасын жетілдіру мен стандарттауды іске асыру жолдары» атты республикалық онлайн семинарды өткізудің маңыздылығына тоқталсаңыз?

Алтын Жексенбайқызы: Ең алдымен семинарды өткізу барысында мемлекеттік тілді оқыту әдіснамасын жетілдіру мен стандарттау жолдарын онлайн режимі арқылы жүзеге асыру. Сондай-ақ озық тәжірибені зерделеу және қорыту. Оқытудың қазіргі заманғы нысанын, әдісі мен технологиясын тәжірибеге енгізу жолдары талқыланды. Тілдерді оқыту орталығы мен елімізге белгілі үздік әдіскерлер шеберлік сабағын көрсетті. Жамбыл облысы тілдерді оқыту орталығының директоры Жамбыл Ізтұяқ, қазақ тілін оқытуға арналған бір үлгі оқу-әдістемелік кешені А1 деңгейінде арналған оқулықтарын қолжетімді болу үшін санын көбейту керектігі туралы өз ұсынысын білдірді. Семинарға мәдениет және спорт министрлігі тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің қызметкерлері, мемлекеттік тілді оқытудың өңірлік орталықтарының мамандары, Ұлттық тәстілеу орталығы басқармасының мамандары мен қатар онлайн режимінде 14 облыстан 250 адам қатысты.

Жас қазақ: Мемлекеттік тілді үйретудің тың әдістерін атап өтсеңіз?

Алтын Жексенбайқызы: Ғылым мен техниканың дамыған, қоғамның өсіп-өркендеген заманында мемлекеттік тілдің мәртебесін нығайту — бүгінгі күннің өзекті мәселесі.

қорын молайтады, тілді дамытады. Бұл әдістің ішінде ерекше орын алатыны — диалог. Диалог тіл үйренушінің сөйлесу әрекетін, сұрақты дұрыс қоя білуде, ақпарат алмасуда, жалпы тіл үйренуде таптырмас жұмыс түрі. Мемлекеттік тілді меңгертуде өзге ұлт өкіліне әртүрлі мәтін, тапсырма, ойын түрі, сөздік қоры мол сабақ

оқытудың оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдысын қалыптастыра отырып, еркін қарым-қатынас жасауға, сын тұрғысынан көзқарасын білдіруге, өз ойын жеткізіп, шешім қабылдауға дағдыланады. Қазақ тілінде берілген кез келген ақпаратты тиімді қолдана отырып, өзіне қажетті мәліметті ала алады.

Сонымен қатар қазақ халқының бата, нақыл сөзі,

мақал-мәтелі мен әндері де тіл үйренушінің ой-өрісін дамытып, тіл үйренуге деген қызығушылығын арттыруға бағытталды. Әрбір сабақтағы материалдың молдығы, оқытушының оны сағат санына сәйкес өзі ыңғайлап алуын қажет етеді. Мұнда сабақ өтетін аудитория ерекшелігі де ескерілуі тиіс.

Оқытудың жана әдісін пайдалану арқылы оқытушы тіл үйренушінің белсенділігін, шығармашылық ізденісін арттырады, тілге деген қызығушылығын оятады.

Біз өз тәжірибемізде көбінесе тіл үйренушілермен бірлесіп, ұйымдасып, топтасып жұмыс істеуіне көңіл бөлеміз. Тіл үйренуші бірлесіп жүппен жұмыс жасағанда, олардың тілдік ортасы қалыптасады.

Қорыта айтқанда, сабақта тиімді әдіс-тәсілді, жұмыс түрін қолдану оқытушының біліктілігі мен әдістемелік

шеберлігіне байланысты. Әр түрлі әдіс-тәсілді қолдануға болады. Бірақ мақсат біреу-ақ: мемлекеттік тілді өзге ұлт өкіліне меңгерту.

Мақпал НОҒАЙБАЕВА

ТІЛ ҮЙРЕНУДІҢ ТЫҢ ӘДІСІ

Өмірдің өзінен

(Басы 1-бетте)

Бізді де темір есіктер, торкөз терезе қарсы алды. Бір есіктен кірсен, екіншісі тұрады. Екіншісін ашсаң, зілдей үшінші қақпа қарсы алады...

Жол бастаушылар түрме бастығына ертіп кірді. Есік көзінен тамағын пышақпен орып тастаған орыс жігіті қарсы кездесті. Сол жақ білегін, мойнының күретамырын бір сүйемдей тіліп тастапты. Қасымыздағы түрме қызметкерлері «Тамағына не болды?» — деп сұрап жатыр. Бізге әлгі көрініс тым қорқынышты еді. «Құлап қалдым» — дейді шімірікпей.

— Бұлардың сөзінің 99 пайызы өтірік — деп күлді Шынар.

— Неге? — дейміз ғой біз, аң-таң болып.

— Түрмеде тоқсан тоғыз түрлі адам отырады. Біреулер абайсызда тап болады. Ал біреулер мынау сияқты бостандықтың қадірін білмейтіндер. Бұларды бостандыққа бүгін жіберсен, ертең қайта келеді. Бала жасынан алған тәрбиесі таяз. Сондықтан, қылмысқа үйір келеді. Адал енбекпен нан табуға, адал өмір сүруге қауқарсыз...

«ҚАҚПА
АЛДЫНДА
КЕЗДЕСУ». БҰЛА
БАС БОСТАНДЫҒЫНАН
АЙЫРЫЛЫП, ЖАЗАСЫН ТҮРМЕДЕ
ӨТЕГЕН, БОСТАНДЫҚҚА ЖІБЕРУГЕ
ДАЙЫНДАП ОТЫРҒАН АЗАМАТТАРҒА
АРНАЛҒАН ЖАҢА ЖОБА. АЛМАТЫ
ҚАЛАСЫ БОЙЫНША ҚЫЛМЫСТЫҚ АТҚАРУ
ЖҮЙЕСІ ДЕПАРТАМЕНТІНЕ ҚАРАСТЫ АА
155/18 АБАҚТЫҒА ОСЫ ЖОБА АЯСЫНДА
ЖУРНАЛИСТІК ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУГЕ БАРДЫҚ.
БІЗДІ ДЕПАРТАМЕНТ ҚЫЗМЕТКЕРІ, ӘДІЛЕТ
МАЙОРЫ ШЫНАР ҚҰСАЙЫНОВА
МЕН ТҮРМЕНІҢ БӨЛІМ БАСТЫҒЫ,
ӘДІЛЕТ КАПИТАНЫ ДӘУРЕН
МӘШІМБАЕВ ҚАРСЫ
АЛДЫ.

«ӨЗ ТҮРМЕМДІ ӨЗІМ
САЛДЫМ»

Нұрлан әңгімесін осылай бастады. «Адамның айтқаны емес, Алланың дегені болады екен. Мен осы түрмеді өз қолыммен салған адаммын. Осындай да бұйрық болады екен-ау! Әкем, бауырларым — бәріміз құрылысшы едік. Бір күні осы түрмені салу бізге бұйырды. Салдық. Қабырғасын қалап, шатырын жауып жатқанда ойлаушы едім. Осы түрмеде қанша бейбақтың көз жасы көл болып, қанша адамның тағдыры тас-талқан болар екен. «Құдай адастырып, осындай қапасқа қамағаннан

басына азап түспеген қайдан білсін? Бір тәулікте 24 сағат болса, байқұс әйелім 20 сағат сол қызды қарайды. Алла

МАЗАСЫЗ МҮЙІС

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

АДАСҚАМАЛ ІШІНДЕГІ

АБАҚТЫ АДАМ
ТАҢДАМАЙДЫ

Біз үш адаммен кездесуге ниет білдірдік. Біреуі 20 жастағы Серік деген жігіт. Жүзіне күлкі үйірілген. Қызыл шырайлы жігіттің өнінен қылмыскерді емес, қарапайым, аузын ашса, жүрегі көрінетін ауыл баласын байқайсыз. «Сен жазасын өтеп жатқан адамға емес, үйленгелі жатқан жігітке ұқсайсың ғой» — деп әзілдеді газетіміздің сайт нұсқасының журналисі Руслан.

— Бұл бала бүгін бостандыққа шығады. Оның жүзіндегі күлкі — қуаныштың белгісі, — деді түрменің бөлім басшысы Дәурен Мәшімбаев. Серік туралы әңгімеміз келешектің еншісінде.

Екіншісі — алпысты алқымдаған кісі екен. Оның да есімі — Серік. — Серік аға суретші. Жазасын өтеушілердің арасында өтетін «Үміт» суретшілер байқауының лауреаты» — деп таныстырды оны. «Суретші екенімді айтпай-ақ қойыңдаршы. Одан да «Кітапхананың меңгерушісі» — десеңіздер де жетеді ғой» — деп күлді. Айтпақшы, кездесуіміз осындағы кітапханада өтті. Үш қабырға толған кітап. Қазактың арғы-бергі жазушыларының біразының көптомдығы мен жеке жинақтары бар екен.

Серік аға «Суретші» деген киелі өнердің атын өзіне теліп, ұлы өнерді былағасы келмейтіні сөзінен аңғарылады. Бостандықта жүргенде кедей-кепшікке көмектесетін қоғамдық жұмыспен айналысыпты. Ол жағын алдағы сандарда жазатын боламыз.

Үшінші кейіпкердің есімі — Нұрлан. Айтпақшы, үш кейіпкердің де есімін ғана бердік. Ата-тегін өздерінің өтініші бойынша құпия қалдырғанды жөн көрдік. Нұрланның тағдыры қаламымызға бірден ілінді.

сақтасын!» — дегенім әлі есімде. Сол кезде қайдан білейін, өзімнің келерімді?! Күпір сөз айтып қойдым ба, ол жағын да анық білмеймін.

1974 жылы Жамбыл өңірінің Сарысу деген жерінде туып-өстім. Оншақты жылдың алдында Алматының шетіндегі Есік қаласына көшіп келдік. «Есің кетсе, Есікке кел» — деген сөз бар екен ел ішінде. Ес жиып, ел қатарлы өмір кешкіміз келді. Екі ұл, бір қызым бар еді. Жолдасым араға уақыт салып төртіншісін көтерді. Бәріміз қатты қуандық! Әсіресе, менің қуанышымда шек болмады. Бір күні дәрігерге тіркелді. Олар іштегі шарананы УЗИ-ге салып көріп «Баланы алдырып тастаңыздар. Денсаулығында ақау бар. Өмірге келгенімен, ертең не орнынан тұрмайды, миы да дамымайды, өсіп-жетілмейді» — деп шорт кесті. Төбемізден жай түскендей болдық. Алматыға қаралдық. Бәрі сол сөзді айтты. Бірақ «көңіл — көк дөнен» — деген ғой. Медицинада қателесетін шығар — деп ойладық. Сөйтіп, әйелім екеуіміз ақылдаса келіп, баланы өмірге әкелуге шешім қабылдадық.

«ҚЫЗЫЛ ГҮЛІМ
СОЛЫП БАРАДЫ»

Қызым дүниеге келді. Бірақ дәрігер айтқандай, кемтар. Сол туған күннен бастап ауруханадан шықпайтын болдық. Дәрі-дәрмегі бар. Ақша жетпейді. Үлкен үш баланың тамағы, киімі, сабағы бар. Оның бәріне де ақша керек. Әбден таршылық көрдік, қиналдық. Оның үстіне орнынан тұрмайтын сал адамды қараудың қандай азап екенін

басқа салмасын, ауру қараған адамның өзі ауру болады екен. Әйелімнің де, бала-шағаның да берекесі кетті.

Ескі көлігіммен Алматыға келіп, жолаушы тасып жан бағып жүрдім. Қалыптасқан атаумен айтқанда «таксистің». Бір күні Ресейден келген бір кәсіпкер мінді көлігіме. Жаксы ақша төлейтінін айтты. «Екі-үш күн ары-бері алып жүре аласың ба?» — деді. Келістім.

Екінші күні. Түс кезі. Ол бір жерге кіріп кеткен. Мен сыртта күтіп отырмын. Үйден, үшінші балам қонырау шалды. «Өке, қарындасымның ауызы қисайып, көбік шығып жатыр. Көзі ағарып кетті» — деп жылайды. Шешесі медбике. Бірақ сол күні жұмыста еді. Үлкен қызым мен ұлым ойнап кетіпті. «Ағаң мен тәтенді шақыр. Басына жастық қойып жатқыз» — дедім. Шауып баратын жақын жер емес. Амал қанша! Көзіме жас алып, жыладым.

Қалай жыламайсың, көз алдында балаң күнде солып бара жатыр. Ауру дендеп, әлсіз денесі дертпен күресе алмай, қиналып жатыр. Соның бәрін ойлап, егіліп еңіредім. Сөйтіп отырғанда әлгі «клиентім» келді. Менің сора-сора болып отырғанымды көріп, мән-жайды сұрады. Алладан жасырғанды адамнан жасырамын ба? Айттым.

Содан бір ай бұрын ғана Ресейден мықты дәрігерлер Алматыға іссапармен келіпті. Солар біздің қызды көріп, Алматының диагнозын жоққа шығарған. «Қызыңыздың ауруы жазылады. Ол үшін Мәскеуге баруларыңыз керек. Бір мықты зертхана бар, соған қаның тапсырасыздар. Оның құны 350 мың теңге» — деді. Сол үмітпен күнді түнге, түнді күнге жалғап, жаман машинамы саңғыратып шапқылап жүргем ғой. Менің сөзімді тындап болған соң, әлгі ресейлік кәсіпкер жаны ашып кетті. Үндемей біраз отырды да, бір ұсыныс тастады.

«ҚАРАСОРА – СОРЫМДЫ
ҚАЙНАТТЫ»

«Егер, сен маған бір қап «қарасораның» басындағы гүлін өкеліп берсең, сұраған ақшанды берем. Қызыңды Мәскеуге апарып емдет. Бәлкім, жазылып кететін шығар. Ресейдің медицинасы озық қой» — деп үміт отын жылт еткізді. Басында ат-тонымды алып қаштым. «Құрысын, қырыққа келгенде қылмыс жасап, абыройымнан айырылатын шамам жоқ. Алла басқа салған екен, көреміз, көнеміз» — дедім. — Өзін біл. Бірақ қызың үшін қылмыс жасасаң, кешірімді. Оның үстіне ауру деген

адамды күтпейді. «Ойыннан айнып жатсаң, хабарлас» — деп телефон нөмірін жазып берді.

Арада тағы бір айдай уақыт өтті. Қызым күн өткен сайын сола берді. Өзіміз де тұрмыс таршылығын әбден тарттық. Туыс-туған, дос-жардан қарызға ақша алғам. Олар да күн сайын соны сұрап, жанымды қыспаққа алғаны. Адамның қыры бір кетсе, бас көтере алмайды екенсін. Бір үйлі жан бетіне қарап отырған жалғыз көлігімді де ұрып алдым. Өзі қаусап тұрған ескі машинаның одан ары салдыр-салағы шықты. Сол сәтте миыма әлгі кәсіпкер оралды. Адам қиналғанда, алдын ойламайды екен. Көзімнің алды тұмданып кетті. «Нар тәуекел» — дедім өзіме өзім. Сөйтіп, ауыл жакқа тартып кеттім. Шудан, әлгі бөле өседі деген ауылдардың бәрін тінтіп, бір қап таптым. Достарым мен таныстарым ақылын айтып, «Қойсаңшы, жаман іспен айналыспашы» — деген.

«Қызым үшін қылған жамандықты Аллам өзі кешіреді. Оның үстіне мұны кәсіп қылайын деп тұрған мен жоқпын. Осы қиыншылықтан шығайын. Қызымды Мәскеуге апарып,

қанын тексертіп, диагнозын анықтатып өкелейін. Сосын тастаймын бәрін» — деген уәж айттым.

«АДАСҚАННЫҢ
АЛДЫ ЖАР, АРТЫ
СОҚПАҚ»

Шудың жолаушылар бекетіне келіп едім, кәстөм-шалбар киінген екі кісі Алматыға шыққалы тұр екен. Үлкен қызметте істейтін адамдар екені қолындағы сумқадан, киімінен көрініп тұр. «15 мың теңге береміз. Бізге Алматыға тез жету керек» — деді. Көлігімнің жанармайы бітіп тұрған. Оның үстіне 15 мың теңге көкейімді тесіп бара жатыр. Ойланбай келістім. Артқы орындықта дөнбектей болып әлгі қап жатқан-ды. Жүк сандығыма сыймады. Содан Алматыға жүргелі тұрған автобуска салдым. «Сайран» бекетінен күтіп алатын болып келістім.

Шудан шығып, шуылдатып отырып Алматыға бір-ақ кірдім. «Сайранға» келіп автобусты күтіп отырмын. Ойымның бәрі қызымда. Ақша қолыма тисе, тезірек Мәскеуге апарсам, жазылып кетсе — деп үмітті ойлармен отырмын. Автобус кешіккен соң жүргізушінің ұялы телефонына

қонырау шалып едім, «Алтын Орда» базарына жетпей бұзылып қалғанын айтты. «Өзіңіз алып кетіңіз затыңызды» — деді жүргізуші. Ойымда он тиын жоқ, көз алдыма сал қызымды елестетіп, оның шауып кететінін есіме алып, алып-ұшып жетіп бардым.

Шофер автобустың көленкесінде отыр екен. Жүзі шаршаңқы көрінді. Жолаушылардың бәрі кетіп қалыпты. «Менің затым қайда?» — дедім бара салып. «Әне» — деді, таудай үйілген жүкті нұсқап.

Шөптің нілі шықпасын деп, үш қаппен қаптап салғам ғой. Таудай үйілген сөмкелердің астында қалып, езіліп кетпеді ме екен деген оймен, қапты жұлып алғаным сол, екі қолтығымнан екі адам жабыса кетті. Қарасам — мұздай қаруланған екі полицей. Арт жақта — сапқа тізілген жасауыл. Сонда ғана есім кірді...

— Содан не болды? — дедім мен сәл үнсіздіктен соң.

— Бес жарым жыл кесті сот. Екі жыл жеті айын өтедім. Енді жартысы бар. Түрмеге жетіскен адам отыра ма? Мен құсап адасқандар да бар, әдейілеп қылмыс жасағаны да бар

мұнда. Пендешілігіміз көп екен біздің. Алла берген сынаққа сынып, осындай қылмысқа шатылдым. Одан да Құдайға сыйынып, ауру болса да, сол қыздың азабына шыдағанымда, бұлай қор болмас едім. Енді амалым жоқ!

— Түрме адамды түзей ме? — деп сұрады әріптесім.

— Есі бар адам түзеледі. Ессіз адамға бостандықта да, түрмеде де түзелмейді. Менің бұл қапастағы досым да, сырласым да — Абай. Абайдың өлендері мен «қара сөздерін» жата-жастанып оқимын. «Абай жолын» бірнеше қайталап шықтым. Данышпан акын кісіліктің көрсеткішін, адам болып өмір сүрудің қағидасын жазып-сызып беріп кетіпті ғой. «Адақанның алды жар, арты соқпақ» — деген Абай сөзінен артық ұғым бар ма?!

СОҢЫ

Алматыны жақсы көрмейтін адам жоқ: акын да, композитор да отты өлеңін, сұлу әнін арнаған қала. Бірақ қамалынан ұшқан құс қана өтетін осындай тас түрме әлгі әдемі әннің ажарына көленке, сұлу өлеңге сызат түсіретіндей. Басқаны білмеймін, бұл жолы менің көз алдымнан сондай суық көрініс кетпей қойды.

Жарас КЕМЕЛЖАН

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

BELES

Серпін

Жуырда Алматы қаласында жеңіл өнеркәсіп қызметкерлерінің кәсіби мерекесіне орай форум өтті. Қала әкімдігінің қолдауымен ұйымдастырылған жиында жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары қауымдастығының мүшелері мен кәсіпкерлер қатысып, біраз мәселе көтерілді. Сондай-ақ форумда тәжірибе алмасты. Осы саланың беделін көтеруді қамтамасыз ету бойынша бастама көтерілді.

Жиында алғашқы болып сөз бастаған еліміздегі инвестиция және даму министрлігінің индустриялық даму және өнеркәсіптік қауіпсіздік комитетінің жеңіл өнеркәсіп басқармасының басшысы Әлия Бұқабаева бірінші кезекте көрсеткішке тоқталды. Оның айтуынша, 2017 жылғы қантар айының қорытындысы бойынша жеңіл өнеркәсіп өнімінің өндіріс көлемі 4 454 млн теңгені құрады. Оның ішінде тоқыма өндірісі – 2 659 млн теңге, киім өндірісі – 1 523 млн теңге, былғары өнім өндірісі 272 млн теңге. «Бизнестің жол картасы

өнім өте шыдамды заттан тұрады. Мәселен, дүкен сөресіндегі көздің жауын алатын кейбір киім үлгілері күнделікті киюге шыдамайды. Ал біздің артықшылығымыз – ананың сұранысын, табиғат ерекшелігін, өзіміздің кейбір әдетімізге дейін ескереміз. Технологиялық ерекшеліктің барлығын өндіруші балақайларға киім тікпей тұрып-ақ жолға қойылған болатын. Өйткені кәсіпорын бұған дейін швейцариялық қымбат брендтің тапсырысын орындап келді. Бүгінде артық ақша төлегісі келмейтіндер, бұл тауарлардың

тиімді екенін жақсы түсінеді. Біздің тұтынушыларымыз киім алғаннан кейін, келесі балаларының да кигенін айтып отырады. Яғни бір киім біраз жыл киіс береді. Өйткені киім өте сапалы, жууға да төзімді» — дейді.

даму жөніндегі министрлікке ұсынамыз. Қосымша жеңіл өнеркәсіп тауарларын өркендету, яғни брендтеу, республикалық, өңірлік және салалық деңгейде тауарды жарнамалау бойынша стратегия дайындауды ұсынамыз. Мемлекеттің қатысуымен мақсатты насихаттау жұмысы жүргізілуге тиіс деп есептейміз», — дейді Любовь Худова: Оның айтуынша, қазірде белсенді түрде жүргізіліп жатқан «Отандық өнімді сатып ал» акциясы қазақстандықтардың отандық өндірушілер туралы хабардар болу және тауарды өндіруді арттыру мүмкіндігін береді. Қауымдастық, сонымен қатар «Еркін экономикалық аймақ құру туралы ұсыныс жасау қажет» — деп санайды. «Біз бұл мәселеде жақсы жұмыс істеп жатқан және бір-бірінен айтарлықтай қашықта орналасқан өңірлерді біріктіретін Белоруссия мен

Қырғызстан тәжірибесін зерттеп шықтық. Осы мәселені шешуге Парламент Мәжілісіне жолдау үшін тұжырымдама дайындалдық. Егер бізде осындай еркін экономикалық аймақ пайда болатын болса, көптеген мәселе

ЖЕҢІЛ ӨНЕРКӘСІПТЕ ІЛГЕРІЛЕУ

— 2020» бағдарламасы шеңберінде жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындарын қаржылық қолдау нәтижесі бойынша 2016 жылы сыйақының мөлшерлемесін субсидиялау 5 094 млн теңге сомасына 35 жобаға қолдау көрсетілді. Сондай-ақ несиеге кепіл беру бойынша 20 жобаға кепілдік сомасы арқылы 186 млн теңге берілді.

Отандық тауар өндірушілерді қолдау мақсатында «Самұрық-Қазына» ҰҚК» АҚ еліміздің кәсіпорындарына ұзақ мерзімді тапсырыс көлемін ұлғайту үшін арнайы келісімшарт ұсынды.

Форумда сөз алған Алматы қаласы аймақтық кәсіпкерлер палатасының басшысы Юрий Тілеумұратов «Жеңіл өнеркәсіп саласының біздің өмірімізде маңызы өте зор. Қазіргі таңда Алматы қаласында аяғынан нық тұрған шағын кәсіпорындардың қарқынды жұмысы қуантады. Сонымен қатар отандық өнім өндіру саласы да дамып келеді. Ең бастысы, сапалы өнім өндіру әр кәсіпорынның айқын мақсаты. Сондай-ақ жеңіл өнеркәсіп саласында қызмет ететін жұмыс күшінің саны артуда. Біз мүмкіндігінше кәсіпорын басшыларымен бірлесіп, кеңесіп саланың дамуына қажетті оймен бөлісіп, пікірлесіп отырамыз» — деді.

Алматы қаласы — жеңіл өнеркәсіп саласы қарыштап дамып келе жатқан алып шаһар. Қаламызда шағын кәсіпорын орындары қарқынды жұмыс істеп келеді. Сондай кісіпорынның бірі — балалар киімін өндіретін «Мимиорики» ЖШС. Аталған кәсіпорын директоры Инна Апенко өз саласының жетістігімен бөлісті.

Инна Апенко «Бүгінгі таңда жеңіл өнеркәсіп саласындағы кәсіпорынның жетістігі мен қарқынды қызметі туралы әңгіме өрбітпекпін. Жуырда біздің кәсіпорын Ресейде өткен бизнес конференцияға қатысып, үлкен тәжірибе жинап қайтты. Кәсіпорын қарқынды дамып келеді. Тіпті біздің өнімімізді сатуға өріптестеріміз де көмек көрсетуде. Қазіргі таңда тауар түрін тандау, сатуды жоспарлау сынды жұмысты қолға алдық. Біздің

Елбасы Н.Назарбаев жеңіл өнеркәсіп саласын жаңғыртуда үлкен көрегендік танытып келеді. Қазіргі таңда заман талабына сай ел дамуына қажетті инновациялық бағдарлама қабылданып, іске асырылуда.

Жиын барысында еліміздегі жеңіл өнеркәсіп кәсіпорындары қауымдастығының президенті Любовь Худовадан жеңіл өнеркәсіп саласын дамытуға қатысты бірнеше сұрағымызға жауап алдық. Қауымдастық басшысы жеңіл өнеркәсіп саласының қарқынды дамуына кедергі келтіретін мәселені де назардан тыс қалдырмады.

«Кеден одағының Ресей және Беларусь сияқты елдерінде жеңіл өнеркәсіптің басымдылықты салалар қатарына кіретінін білесіздер. Оларда бұл салаға даму бойынша салалық бағдарлама әзірленген. Ал біз өндірушілерімізге қолданыстағы бағдарламаларды мемлекеттік қолдау құралдарын қолдану мүмкіндігін беретін кешенді жоспармен шектеліп қалдық. Бұл, әрине, жақсы да, бірақ жеткіліксіз. Салалық одақ келіп түскен ұсыныстарға сәйкес саланы дамытуға бағытталған ұсыныстар жасап шықты және оларды Ұлттық палатқа ұсынды. Мәселен, отандық брендтерді сауда алаңдарын жалға алууды субсидиялау түрінде қолдау ұсынылады. «Бүгінде біздің өндірушілеріміздің сауда желілеріне кіруі мүмкін емес... Бұл тұжырымдама енді ғана жасалып жатыр: біздегі 10 көшбасшы — 10 бренд осы тұжырымдамамен қызмет етуде. Оны Ұлттық палата мен инвестициялар және

кедергі келтіруде. Алайда қазіргі таңда саланың қарқынды дамуына мемлекет тарапынан көңіл бөлінуде

Бірінші кезекте, бәсекеге қабілетті дайын өнімді шығаратын кәсіпорындарды қолдау және ішкі нарықты қамтамасыз ету мақсатында, сондай-ақ өткізілген өнім бірлігіне қосымша жеңілдік беру жолымен одан әрі экспорттын ынталандыру қажет. Мысалы, дайын өнімнің экспортын ынталандырудың мұндай әдісі Қытайда,

Өзбекстанда табысты қабылданған. Мұндай шаралар шикізатты дайындау мен өңдеу, материалдарды сапалы дайындау, халықтың, әсіресе әйелдердің жұмыспен қамтылуын қамтамасыз ету және ең бастысы, аталған салада және жалпы елімізде қосымша жұмыс орнын ашу бойынша жеңіл өнеркәсіпті дамытуға жаңа серпін береді.

Форум аясында отандық өндірушілердің ер, әйел, бала, сыртқы киім, спорттық киім жанынғын таныстыру рәсімі өтті. Ал жиын соңы сала көшбасшыларын марапаттау салтанатымен аяқталды.

Макпал НОҒАЙБАЕВА,
Алматы қаласы

Тәсіл

Мемлекет тарапынан қолдау көріп отырған мекемелердің бірі — шалғай Шардара ауданындағы «Ақжол 2008 ЛТД» ЖШС-і. Шардара индустриалды аймағына орналасқан серіктестік 2015 жылдың мамыр айына құрылысын бастады да желтоқсан айында-ақ іске кірісіп кетті. 2 тектар жерге орналасқан кәсіпорын гофрланған картон және ыдыс жасаумен айналысады.

Шардара аудандық кәсіпкерлік бөлімінің басшысы Ө.Рүстем бізді өндіріс орнына бастап барды. Бір таңырқағанымыз, кәсіпорынның негізгі шикізаты — кәдімгі өзен, көл жағалауларына жайқалып шығатын камыс. Ал Сырдария бойындағы Шардара ауданында не көп, камыс-құрақ көп. Кезінде оны су арналарын бітеп тастады деп өртеп те жіберді. Әйткенмен, артында

Елбасының «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасын іске асыруды тапсырды. Бұдан былай отандастарымыз өз бизнесін жүргізу үшін ауылда да, қалда да 16 миллион теңгеге дейін несие ала алады. Елбасы сонымен қатар жаппай кәсіпкерлікті қолдау тетіктерін одан әрі жетілдіру керектігін еске салды.

ҚАМЫСТЫ КӘДЕГЕ ЖАРАТТЫ

қалған камыс келер көктемде қайта қаптап шығады. Тиісті аумақтан шап та көлікке тиіп әкеле бер. Сонымен бірге қағаз қалдықтары таптырмас шикізат көзі. Бүгінде елді мекендердің әрқайсысында үш-төрт дүкен бар. Олар тау-тау қорапты өртеп те жібереді. Ал серіктестік пайдаланудан босаған қораптарды жинағалы бері, олар картон атаулыны далаға босқа тастамайтын болған.

Серіктестің учаске бастығы Дәулет Иманов бізді цехтармен таныстырып шықты. Қамысты майдалап, уатып, оны арнайы қоспалармен байытқан шикізат тау болып үйіліп жатыр.

— Индустриалдық-инновациялық даму бағдарламасының шеңберінде «Өнүстік» аймақтың индустриалдық орталығынан 74 миллион теңге жеңілдетілген несие алдық. Осылайша жұмысымызды бастап кеттік. Керекті құрал-жабдық Қытайдан әкелінді. Осы құрылғыларды шығарған

компания жыл сайын келіп, сервистік қызмет көрсетіп кетеді. Сондай-ақ қондырғыларды тексеріп, ақаулы жерлері болса жөндейді. Бұл үшін бізден ақы алмайды. Сонымен бірге мамандардың біліктілігін арттыру үшін тренинг-семинар өткізеді. Әрине, мұның бәрі бізге үлкен көмек, — дейді серіктестік басшысы Нұрлан Ешімханов.

Шағын зауыт жылына 100 тонна дайын өнім шығаруға қауқарлы. Мұнда көбіне түрлі қорап жасалынады. Бұл өнім ауыл шаруашылығы өнімдерін жинау кезінде үлкен сұранысқа ие. Піскен қызанақты, қиярды, қырыққабатты, қауын-қарбызды, құлпынайды, шие, алма, анар, банан, басқа да көкөністерді құнғап салса, барар жеріне дейін бұзылмайды әрі жүк көліктеріне артуға қолайлы. Міне, сондықтан да көршілес Ресей, Қырғызстан, Өзбекстаннан тапсырыс жиі түседі.

Өнім

Елбасы Жолдауында отандық тауар өндіретін жаңа

өндіріс ошақтарын ашып, еліміздің өнеркәсібін дамытуды, осы арқылы жаңа жұмыс орнын көбейтуді тапсырған болатын. Бұл міндетке отандастарымызды қажетті тауармен қамтамасыз ету және оларды төменгі бағамен сату туралы мәселені шешу

КІЛЕМ ДЕ, ШҰЛЫҚ ТА ӨЗІМІЗДЕН

де кіреді. Елбасы Жолдауында «Қуатты ел болу – бәсекеге қабілетті болу деген сөз. «Қазақстанда жасаған» әрбір бұйымда төрт қасиет – сапалы, ыңғайлы, әдемі және арзан болуы керек. Сонда ғана ісіміз өнімді, затымыз өтімді болады», – делінген.

Өңірде осы бағытта атқарылған жұмыс ауыз толтырып айтарлықтай. «Өнүстік» экономикалық аймақта өз кәсібін бастаған өндіріс орындары әлемді мойындайтын үлгерді. Өнүстіктегі «Бал текстиль», «Назар-Текстиль», «ӘлемВТ» компаниялары мен «Гауһар» тігін фабрикасының өнімі Италия, Қытай, Қырғызстан, Польша, Ресей, Түркия, Өзбекстан, Жапония елдеріне экспортталады.

— Шымкенттегі «Өнүстік» арнайы-экономикалық аймақта бүгінде құны 27,8 миллиард теңге болатын 10 жоба жүзеге асырылып жатыр. Нәтижесінде 2 мыңнан астам азамат жұмыспен қамтылды. Ал 2010-2015 жылдар ішінде жеңіл өнеркәсіп өнімінің көлемі 2 есеге өсті. Яғни 11,2 миллиард теңгеден 21,7 миллиард теңгеге дейін артқан. Екі ірі экономикалық аймақпен қатар, «Бадам», «Тассай» индустриалдық аймақтарында осындай жұмыс жалғасуда, — дейді облыс басшысы Жансейіт Түймебаев.

«ӘлемВТ» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі тоқыма өндірісімен айналысады. Бүгінде мұнда тұрғындардың үлкен сұранысына ие өнім — шұлық шығарылады. «KORE» маркасымен шығарылған өнімнің 70 пайызы ішкі нарыққа бағыттала, 30 пайызы Ресей, АҚШ және Кореяға экспортталады.

— Біздің фабрикамыз — корей технологиясы және қазақ бизнесінің біріктірілген нәтижесі. Өндіріс орнының негізгі мақсаты — өнім сапасын бақылауда ұстап, қолжетімді ету. Шұлық шығаруға қажет шикізат арнайы экономикалық аймақта орналасқан тоқыма кәсіпорындардан тапсырыспен алынады. Бою цехы мен синтетикалық талшықты өндіру жабдықтары қосымша сатып алынған. Біз бізге өндірістің шығынды азайтуға мүмкіндік береді, — дейді менеджер Ләззат Дүйсенбиева.

Фабриканың жылына 24 миллион, ал тәулігіне 70 мың дана шұлық шығаруға қауқары жетеді. Ләззат Дүйсенбиеваның айтуынша, отандық фабрика өндірген шұлықтың өзге бренд өнімнен айырмашылығы жоқ.

Жобаны іске асыру үшін 2 миллиард теңге шамасында инвестиция тартылған.

«Назар-Текстиль» кілем зауыты ұлттық нақыштағы қазақ кілемдерін тоқиды. «Назар-Текстиль» және «Бал текстиль» зауыттарының кілемі бүгінде әлемге танылған.

Фабрикала шығарылған өнімнің 70 пайызы Қазақстан, 30 пайызы шет мемлекеттерге сатылады. Жуырда «Бал текстиль» кілемдері Швейцарияның Женева қаласында өткен халықаралық конвенцияда үздік сапа аталымы бойынша Алтын жұлдызды иеленді.

Біз қала тұрғыны Салтанат Максұтқызынан отандық өнім туралы сұрадық. Ол «Әдетте, балаларға киім мен үйге қажетті тоқыма бұйымды базардан алатынбыз. Шымкентте балалардың сырт киімін, тұрмыстық зат шығаратын

фабрикалардың бар екені қандай жақсы. Бүгінде біз Шымкентте шығарылған өнімді тұтынамыз. Үйге керек кілемді алыстан іздемей-ақ өз қаламыздан таптық. Ал балаларға шұлықты «ӘлемВТ» серіктестігі шығарады екен. Балаларға шұлық, үйге кілем алдық. Бағасы арзан. Сапасы да жақсы» — деді.

Ал облыстық кәсіпкерлік, индустриалды-инновациялық даму және туризм басқармасы басшысының орынбасары Лияс Оспанов бүгін таңда жергілікті кәсіпорындардың өнімі шетелге көптеп шығарыла бастағанын айтады. Басқарма басшысы «Бұл отандық өнімдердің сапасы арттып келе жатқанын көрсетеді. Шетелдік мамандар бізге жиі келіп тоқыма өндірісіндегі тәжірибелерімен бөлісіп жүр. Шетелдік компанияның заманауи құрал-жабдықтарын жергілікті мамандар жақсы меңгеріп кетті. Бұл бізді қуантады. Демек, заманауи техникаларды игеру қазақтың қолынан да келеді», — деп отыр.

Бүгінде Шымкент базарларында Қытайдың шұлығын таппайсыз. Есесіне, жергілікті өндіріс орындарының өнімдері сәмсап тұр. «Гауһар» тігін фабрикасы мектеп формасын, ұлттық кілемдер, сервистік қызмет көрсетуге арналған бірінғай жұмыс киімін шығарады. Оларға да сұраныс көп.

Бір сөзбен айтқанда, өнүстік өңірде кешегі тоқырау кезіндегідей шетелдерден сапасыз тауарды вагондап тасу тышылды. Оларды өздері-ақ жасап алады. Осы қарқынмен жұмыс жалғаса берсе, алдағы уақытта өз өнімімізбен-ақ еліміздің әл-қуатын арттырамызға сеніміміз көміп.

Сабырбек ДӘНІҚҰЛЫ,
ОҚО

Ғасырлар тереңінен

Тұтастай алғанда Батыста да, Шығыста да ондай билеуші болған емес, некен-саяк. Кеудесіне нан піскен күпілдектері, күшеншектері, залымдары, жарыместері мен дарақылары кездеседі. Олардың арасынан небір бетпердесіз бейнелерді көруге болатын еді. Парасат патшалығын құра жүріп, әлі күнге теңдессіз туындылар қалдыру қайталанбайтын құбылыс — Шаһиншаһ! Ол билік дәмін тым ерте татты. Бір мүшелге толмай жатып, әкесі Омар шейх көгершін куу үстінде қайтыс болып, орнына шаһарда әкім болды.

Көненің көзіндей ұрпақтарға ұлағат етіп қалдырған кітабының бісмілләсында былай дейді: «Сегіз жүз тоқсан тоғызыншы жылының рамазан айында он екі жастан сәл асқан шағымда (1494 ж. — А.Н.) Ферғана аймағының билеушісі болдым». Атақты Темірдің тікелей ұрпағы болып табылатын Әмірзада Әбілқайыр немересі Мұхаммед Шайбанидың тепкісіне шыдамай ығысып, көп қиыншылықтан кейін туған топырағын тастап шығып, алдымен Ауғанстанның Кабул (*Кабыл*) қаласын жаулап

Біз Шығыста таңғажайып романтика іздеуіміз керек. Поэзияның кәусар бұлағы Үндістаннан табылады.

Ф.ШЛЕГЕЛЬ,
неміс философы

Сол Жавахарлал (*Жауһарлал*) Неру түрмеден қызы Индираға жолдаған хаттардан түрінде түзілген «Түгел дүние тарихына көзқарас» кітабында: «Ол өз тегін тікелей Темір нәсілінен тартса, шешесі Шыңғыс хан ұрпағынан болып табылады. Бұл уақытта ол Қабулдың әміршісі болатын. Бабыр Үндістанға шақыруды шаттана қарсы алды, әйтпегенде онсыз да келер еді. Делиге жақын Панипат жазығында болған 1526 жылғы шайқаста Үндістан қағанатын жеңіп алды» десе және бір тағы осы тақырыпқа айналып соғып: «Маған, атап айтсам, сол балалық бір беттілігі бұл солтүстік жауынгерлерін қайсыбір тұстарда тартымдылығын арттыра түскендей көрінеді. Араға жүздеген жылдар салып, Үндістанда «монғол» немесе «моғол»

Самарканды (*өзінің*) астанасы етті. Темір бекке дейін ешқандай ұлы әмірші Самарканды астана еткен емес. Мен қамалдың ішкі қабырғасының үстінен өлшеуге жарлық беріп едім. Ол он мың алты жүз қадам болып шықты. Самарқанның тұрғындары — түгел сүнниттер, тым тауқа таза діндарлар».

Бұл Бабырдың атамекенге деген ыстық махаббаты. Итарқасы қияндағы өзі бауыр басып, жана қағанаттың негізін салған Аграда жүріп, актық демі, талқаны таусылғанша айықпайтын ансау дертіне айналды. Үлде мен бұлдеге бөленіп, інжу-маржанмен әшекейленген әдемі әуіз, бұлбұл бақ пен аккумуляр арасында отырып та ол терең күрсінісін жасырмай сонау күнбатыста қалған жарық жұлдыздарға көзін сатып қарады. Мұндай

ТАРИХ

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

көңіл күй әр кезде, әр тұста көрініс табады. Патшаның патшасы болса да пенделік оған да тән: «Жақында маған қауын әкелді. Оны жарып, кеселеп жеп отырғанда қатты әсер еткені сонша өксіп-өксіп жыладым».

«Тас түскен жеріне ауыр», Туған топырағын қанша сағынса да Бабыр отын дәм-тұз бұйырған жерлерін де ұмытпайды: «Қабулда бұл тауды

(*дегенмен*) Сұлтан тұсында ол бек емес, үзегілес еді. Бала кезде олар бір медреседе оқыды, араларынан қыл өтпейтіндей. Сұлтан Әбу Сайд мырзаға қалай жақпай қалғанын білмеймін, әйтеуір Әлішер бек Гераттан аластатылды. Ол Самарқандқа кетті. Бұнда болған біраз уақытта оған Ахмет Қажы бек қамқорлық жасап, жанашырлық көрсетті.

Babur, the conqueror from Central Asia, was born on Feb 14, 1483

INDIA'S FIRST MUGHAL EMPEROR

Wrote his memoirs called the **Baburnama**

At 12 he became the ruler of Farghana

After losing Samarkand, he launched his conquest of India, reaching Chenab in 1519

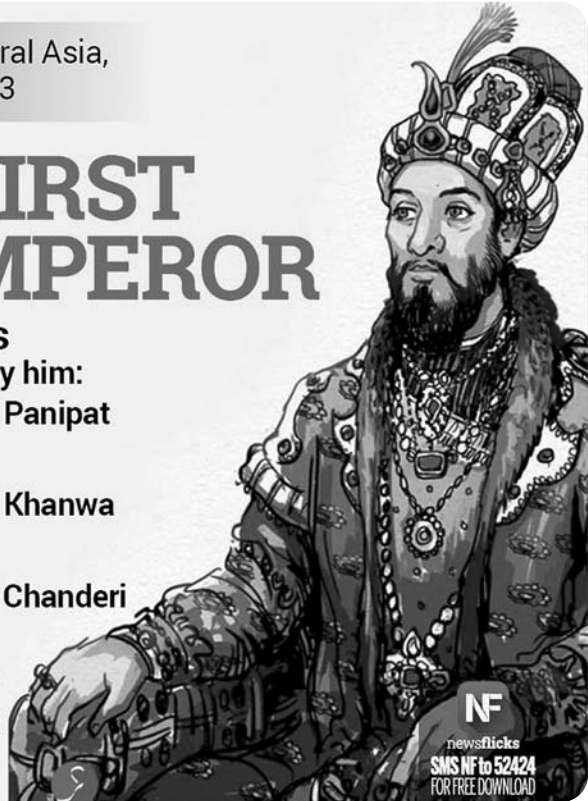
Battles fought by him:

Battle of Panipat (1526)

Battle of Khanwa (1527)

Battle of Chanderi (1528)

Battle of Ghaghra (1529)

Бабыр

алып, сонан соң ашкөзденіп оңтүстік шығысқа көз тігеді.

Әредік-әредікте 1483-1504, 1525-1530 жылдардағы ірілі-ұзақты оқиғаларды сана сарабына салып, іріктеп қамтитын «Бабырнамада» өзінің азаматтық ұстанымын айқын білдіреді: «Үшбү сөзді шағым жасайын немесе қайырымдылығымды білдірейін» деп мақтан үшін жазбадым, шындықты болған оқиғаны ешбір қоспасыз баз қалпында қағазға түсіріп отырмын. Естелікті жазудағы мақсатым — шындықты, қандай да болмасын істі, ақиқатты баяндау. Сондықтан тумаларымның бауырларымның,

деп атайтындардың біреуі біздің елімізді жаулап алды. Бұл өз негізін шеше жағынан Шыңғыс ханнан шығаратын Бабыр-тұғын. Үндістанды басыбайлы билесе де сабат самалын, гүлдерін, бактары мен Кабул қарбыздарын хәм теріскейді ансады. Ол асыл адам еді. Естеліктері оны біздің көз алдымызда өте-мөте сүйкімді ете түседі... 1526 жылғы Бабырдың ауған сұлтанын тұқыртуымен Делиде жана дәуір басталып, Үндістанда тыңнан Моғол қағанаты құрылып, шамалы үзілістермен ол 1526-1707 жылдарда, яғни жүз сексен бір жыл өмір сүрді.

Кос өзен Әмудария мен Сырдария (*Инжудария*) арасы жерұйықтай Жиделібайсын жері, ор киіктер ойнаған ойпат сағындырмай қоймады. Тұран жолбарыстары, қабыландары мен қояндар ну қамыстар, сексеуіл тоғайлар ішінде, ал ақ бөкендер қырда өріп жүретін. Жамияғат пен табиғат үйлесіп, бір-бірінен ажырамастай күйде еді. Оның есімі де осы жүйірік жыртқыштан (Бабыр — қара қабылан) шығады. Балалары ау құрғанда қабыландарды құмай тазының орнына пайдаланатын. Өзі де мұндай дала мінезінен кетері емес еді. Қайда жүрсе де (*Ауғанстан мен Үндістанда*) сол салт-дәстүрді (*аң аулау, шөген ойнау*) сақтады. Бұл саламатты өмір сүрудің алғышарты болатын. Бабыр ерлікке бара-бар өз еңбегінде бірнеше мәрте қазақтылық жасау, қазақ болып жүру дегенді сүйсініп еске түсіреді. Алматыны (Алмалық) Арысты, Кіндік Азияны айшықтап жеке-жеке атап өтеді. Отызында орда бұзып, қырқында қамал алды. «Бұнда жабайы құстар жыртылып айырылады, қырғауылдары керемет күйлі келеді, баппен пісірілген біреуін төрт кісі жоужемдегенде тауыса алмайды деседі.

Әндіжан тұрғындары — түгел түркілер, шаһарда да, базарда да түркіше білмейтін жан жоқ. Халықтың ауызекі сөзі, оның әдеби тіліне ұқсас. Мір Әлішер Науайы Гератта (*Қырат*) өсіп, тәрбиеленсе де шығармаларын тек осы тілде туындатты. «Әндіжан тұрғындарында хас сұлулар көп», — деп жазды ол сағынышпен «Бабырнама» аты ғұмырбаянында. — Жер бетінде Самарқандтай ғажап қала аз. Ол бойлығы 99 градус 56 минутте, ендігі 40 градус 40 минуттегі бесінші ықлымда жатыр. Ол уәлаяттың бас қаласы, ал бүкіл өлкені «Мәуренахыр» деп атайды. Самарканды ешбір дұшпан қолының күшінен де, найзаның ұшымен де басып ала алған емес. Сондықтан оны «Құдай сақтаған қала» дейді... Самарканды Ескендір салдырды, моңғол мен түркі халықтары (*оны*) «Семізкент» деп атайды. Темір бек

Ғазелдер, төрттағандар мен бәйіттер

х х х

*Оян, Захир Әд-Дин Мұхаммед шаһ Бабыр,
Серпіл, Захир Әд-Дин Мұхаммед шаһ Бабыр,
Жердің бүкіл жұмағын тәрік етіп,
Тәуба қыл, Захир Әд-Дин Мұхаммед*

шаһ Бабыр,

х х х

*Келші, жаным!
Айырылысу қабірінде сенсіз қайтіп өмір
сүремін,
Азап кешіп қашанға дейін сенсіз қалай
жүремін?*

*Егер тағы жарқыраса екі күн, екі көзің
мәлдіреп,
Зағип болып кетсем де қажет маған бер
демің.*

*Қолаң шашың көргенде – абдырасам
шөліркеп,
Алдамшы арман жасай алмас құр өмің.
Жән-тәніммен сүйдім сені, өзіңменен тамұқ
жұмақ сияқты,
Шақырса да бармайды Бабыр пейішке
сеніменен жанға рахат білемін.*

х х х

*Өзегімді өртеме, онсыз да қасірет жетеді,
Мұң меңдеді жанымды, азабы оның өтеді.
Үміт болса құдайдан мақұрым мені
қалдырма,
Жаратқанның мейіріне ұйығанда не етеді?*

х х х

*Өң-түсімде қол созамын қайтемін,
Бірақ саған, ай дидарлым, қажетім жоқ
қайтемін,
Күні-түні егілемін, отқа оранып қайтемін,
Пұшайманмын, амалым жоқ, өкініш көп
қайтемін.*

х х х

*Сертің менен жүрек сөзі – қайда бәрі?
Мейірің мен махаббатың қайда бәрі?
Абдырадым, қалқам, мені еске алдың ба,
Мәжнүн қайда? Құштарлық ше? Қайда бәрі?*

*Бал лебізің жан жарсын емдеп еді,
Ал сол дәру қайда енді? Қайда бәрі?
Тез арада ұмытылды байғұс Бабыр,
Сертің менен жүрек сөзі – қайда бәрі?*

х х х

*Құдай берді! Шаттық көрнеп, мұң қалмады,
Таң жарқырап, қоштасатын түн қалмады.
Аңғырт басым қорқынышты хәм ұмыттым,
Шадыманмын қасіреттен дым қалмады.*

*Қажып жүрек мұрсат алды тынығуға,
Құлан-таза ескі дерттен шын қалмады.
Кедергі жоқ екі арада. Кешігіміз несіне біз?
Төзім менен табаңдылық мін қалмады.
Тағдыр қосып, Бабыр болды ең бақытты,
Енді, досым, пешенеге шағынатын дым
қалмады.*

Аударған Аян

Хиндукуш (*Кунді-қуш*)

деп атайды. Ол Қабулдан сәл оңтүстікке қарай иіліп шығысқа қарай созылады. Түстігі түгел Үндістан. Таудың солтүстігін беймәлім Қас халқы мекендейтін Тибет өлкесі жатыр. Одан Үндістан қойнауына қарай ағатын көп өзен басталады» десе, тағы бірде қалам тербегенде ешкімді де тосырмапайды. «Бұл керемет ел, атажұртпен салыстырғанда мүлде өзге әлем. Таулар, өзендер, орман-тоғайлар, дала, қала, өлке, жануарлар, өсімдіктер, адамдар, тіл, жауын-шашын мен жел — бұнда біздегідей емес, Қабулмен жақын шектесетін керімсалды өңірлер ұқсас болғанымен басқа жағынан өте-мөте өзгешелеу. Синд өзенінен өгісімен жер мен су, тал-дарактар мен тастар, адамдар да жолдар мен үрдістердің бәрі дәлме-дәл тура Үндістандағыдай».

Әлішер бектің мінезі шөлкес болатын. Ол биліктің әзделгі болды деседі, бірақ шын мәнінде, олай емес. Құдай берген болмысы солай. Самарқанда болғанда да ол солай еді.

Әлішер бек ғажап кісі. Түркі тілінде ондай өнікті де жақсы өлең жазатын ешкім жоқ. Ол Мәнсауи тәсілімен алты кітап жазды: бесеуі «Бестармаққа» (*Низами шейх*) жауап ретінде болса, біреуі «Құс тіліне» орай туған. (*Сонымен бірге*) балалық басыналығы, бал дәуреннің жарасымы, кемелдік пен көріліктің келісімін қозғайтын ғазлдардан тұратын төрт туынды ұсынды. Рәуішті рубайлары да бар, өзге де шығармалары ұшырасады, алайда олар аталмыш еңбектерге қарағанда әлсіз. Бұл топқа оны хаттар жатады. Мәулен Әбдірахман Жәми үлгісімен ол әлгілері топтағанда небәрі әлдекімге өлдене жайында жазған жазбалары болып шыға келді.

Тағы да ол өлең өрісі туралы көптеген ескертпелер жасауға лайық. «Өлең өлшемі» деген кітап құрастырды. Ол жиырма төрт төрттағанның табиғатын (анықтап) оның төртеуінде мүлт кетеді: басқа да тұстарда ол қате жібереді. Өлең өнеріне ден қойған адамға бұл белгілі болып тұр... Еш ұрпақсыз, қатынсыз және отбасын құрмай жақсы оңай өмір сүрді. Мырзадан түк алмай, жыл сайын оған сыйлыққа қыруар ақша беретін. Сұлтан

Оның адамдарды суреттеуі де қызық. Егер бөлесі (*Шыңғыс хан Шағатайдың үрім-бұтағы Жүністің апалы-сіңділі қыздары Құтлық пен Хуб Нигарлардың балалары*) Мұхаммед Хайдар Дулати туралы: «Енді ол орнықты, байсалды азамат болып, жақсы жолға түскенін естідім. Жазуға, сурет салуға машық, жебе жасауға, зергерлікке, садақ шығығын июге қолының ебі бар. Он саусағынан өнер тамған жігіт. Ақындық дарыны да байқалып тұр. Ол менен кешірім сұрап хат жазыпты. Сөз саптауы төп-тәуір» деп сыпайылау бағаласа, Науайыға келгенде оны басқа қырынан ашып көрсетіп, байқағыштық танытады: «Сұлтан Құсайын мырзаның заманы сондай байқұт заман еді. Оның кезінде Корасан, соның ішінде әсіресе Герат шаһары оқымыстылар мен айрықша ақылмандарға тола болатын», — деп нақты суреттейді Бабыр айналасына ой жіберіп.

Бүгіннің биігінен қарағанда, Бабырдың елдер мен елдердің мәдениет пен мәдениеттердің жақындасуына сіңірген еңбегі орасан. Ол Үндістанға түркі өнері мен әдебиетінің ұрығын шашса, ежелгі Туран топырағында байырғы жұрт рухы қазынасының таралуына зор ықпал тигізді. Дәнекер болып, достық дәнегін екті.

Аян-Сейітхан
НЫСАНАЛИН

Ұлы моғолдар салдырған
Тәж Махал. Үндістан

Сарап

Қазіргі дүние жүзінің әлеуметтік-экономикалық дамуына барынша ықпал жасап отырған нарық жағдайында, қоғамдағы әрбір адамды азық-түлікпен қамтамасыз етуге қатысы бар салалардың ішінде қант өндіру айрықша орын алады. Сондықтан әлем елдері қант өндірісін жылма-жыл молайтып отыр. Осының нәтижесінде кейінгі 10-15 жылда әлемдегі қант өндірісінің өнімі 30 пайызға көбейіп, жалпы өндірілген қанттың мөлшері 100 миллион тоннадан асты. Өкінішке қарай, елімізде жүргізілген нарықтық экономиканы іске асырудағы қателіктің салдарынан қант қызылшасын өсіретін ірі шаруашылықтар таратылып, қант зауыттары жекешелендірудің желеуімен ұстағанның қолында, тістегеннің аузында кетті. Нәтижесінде, қант зауытында көп жылдар бойы жұмыс істеп маманданған, сол сияқты қызылшаны баптап өсіруді жақсы білетін, тәжірибелі қызылшашылардан айырылып қалдық.

Тәтті түбірдің тағдыры таразыға түскенде «Қант қызылшасын өсіру нарық жағдайына тиімсіз ендігі жерде қантты Араб елдері сияқты мұнайдың ақшасымен сырттан сатып алып, керегімізше пайдаланамыз», – деген жөні жоқ мырзалыққа жол берген шенеуніктердің де кесірі аз тимеді. Кейбір өз жағдайын ойлап, елдің қамын ескермеген алыпсатар саудагерлер сонау жер түбінен, теңізбен, теміржолмен шашып-төгіп қант өнімін тасып, елдегі жұмыссыздықтың санын еселей түсті. Құнарлы жерлер қант қызылшасын өсіруге пайдаланылмай қалды.

ТӘТТІ ТҮБІРДІҢ ТАРИХЫ

ЖЕТІСУДЫҢ ТӨЛ ДАҚЫЛЫ

Қант қызылшасы Алматы облысының төл дақылы. Еліміз бойынша өндірілетін тәтті түбірдің ауқымды көлемі біздің облысқа тиесілі. Біздің елде ең алғаш тәтті түбір Талдықорған өңірінде себілді. Әрине, бүгінгі таңдағы көрсеткіштермен салыстыру мүмкін емес. Оның да өз себеп-салдары бар.

Жетісу өңірі ежелден табиғаттың өзіне берген биоклиматтық ерекшеліктері мен суының молдығы, жерінің құнарлылығы, қант қызылшасын баптап өсіруде, одан мол өнім алуға әлемге атты шыққан әйгілі аймақ. Баскасын айтпағанның өзінде, екі мәрте еңбек ері атанған Нұрмолда Алдабергенов басқарған шаруашылықтың өзінде 15 қызылшашы кеудесіне «Алтын жұлдыз» тағып, ел мақтанышы болғаны анық. Өткен ғасырдың алпысыңшы жылдары Еңбек Ері Ақып қария 75 жасында өсірген қызылшасымен жұртқа өнеге болғанын замандастарынан жиі естиміз. Тіпті Кеңес одағы тұсында Қазақстанда қант өндіретін 8 зауыттың бесеуі осы Жетісу өңірінде орналасқан. Республика бойынша жылдық өндірілетін қанттың 2/3 осы Жетісу аймағына тиесілі еді. Қазіргі таңда бес зауыттың жұрнағы сияқты тек Көксу қант зауыты ғана жұмыс істеп тұр.

Естеріңізде болса, 2014 жылы Елбасы Жетісу жеріне ресми сапары барысында құлазып, қаңсып бос жатқан егіс алқаптарын игеріп, қант қызылшасын өсіру мен қант зауыттарды қайта қалпына келтіріп, жұртты жігерлендіру қажеттілігін Алматы облысының әкімі Амандық Баталовқа айрықша тапсырды. Сол тапсырманың аясында өткен жылы Алматы облысында қант қызылшасы 6 мың гектардан астам жерге себіліп, 200 мың тоннадан астам шикізат жиналды. Десе де, бұл нәтиже облыс тұрғындарының қантқа деген қажетінің тек 20 пайызын ғана қамтамасыз ете алып, Демек, жетісулықтар 80 пайыз қантты шеттен сатып алып, тұтынды. Осы ақтаңдақты жою үшін қант өңдеуге қатысты өңірлік даму жоспары

жасалып, биыл 9 мың гектардан артық аумаққа қант қызылшасы себілді. Көктемде өніміміз молайды деп бөркімізді аспанға лақтыруға дайындалдық. Тіпті Алматы облысы әкімінің бір реткі іссапарында «Көксу қант зауыты» ЖШС-нің директоры Алтынбек Абатов:

— Қант зауыты жылына бюджетке 17 миллион теңге салық төлеумен қатар қант өңдеу маусымы басталғанда 500-ге жуық адамды жұмыспен қамтып, ай сайын 60-90 мың теңге көлемінде жалақы төлейді. Өткен жылы тәулігіне 1500 тонна шикізат өңдеп едік. Енді жаңғырған техникамен күніне 2000 тонна шикізат өңдеуге қауқарымыз жетеді. Зауыт өнімді қабылдағаннан кейін бірнеше күннің ішінде әрбір тонна үшін 17 мың теңге төлеуге міндеттеме алды. Оның үстіне, әрбір тонна қызылша үшін үкімет тарапынан 1500 теңгеден алатын демеу қаржы тағы бар. Мұнымен қоса, көктемгі егіс кезінде әрбір гектарға 30 мың теңгеден қаржы бөлінді. Еңбек ұжымы минералды тыңайтқышты 40 пайыз арзандалатын бағамен сатып алып отыр, — деп қант қызылшасын егетін дикандар жасалған көмекті түсіндіріп беріп еді.

Бірақ өткен жылғы күз айындағы ауа райының қолайсыздығы мен өңірдегі жалғыз берісі 100, арысы 250 шақырымнан тасымалданатын шикізатты уақытында қабылдай алмай әуре-сарсаңға түсті. Тіпті ерте түскен қыстың кесірінен біраз қызылша алқабы қардың астында қалып қойды.

Жұрт осы кезде ғана жекеменшікке өтіп кеткен қант зауыттарын қайтадан жаңғыртып, іске қосудың қажеттілігін толық сезінді. Тағы да таңдау Ақсу ауданындағы Ақсу қант зауытына түсті. Айта кетерлігі, Ақсу өзенінің екі жағасына орныққан ел жарты ғасырға жуық нәпакасын тәтті түбір өсіруден тауып келді. Дереккөздеріне үйісек, 82 гектар аумақты алып жатқан Ақсу қант зауыты 1967 жылы салынған. Зауыт құрылысы чехословакиялық жобамен жүргізіліп, сол елдің мамандарының басқаруымен қант қайнатудың бірінші кезеңін бастады. Жаппай жекешелендіру жылдары зауыт қолдан-қолға өтіп, қарызға шаш етекпен батып,

банктің құзырына өтіп кеткен. 2005 жылдан бері аталған зауытты қайта жаңғырту туралы біраз талпыныстар болды. Қытай, түрік, ресей инвесторлар да бірнеше мәрте келіп, тексеріп қайтқанымен бірлесіп жұмыс жасауға белсенділік танытқан жоқ.

АҚСУ ҚАНТ ЗАУЫТЫ ІСКЕ ҚОСЫЛАДЫ

Кезінде 300 мың тоннаға дейін қант қызылшасын өндірген ақсулықтар бүгінде 30 мың тонна қызылшаны місе

тұтып отыр. Олар бұның себебін «Ақсу қант зауытының» бірнеше жылдан бері жұмыс істемей тұрғанынан ізестіреді. «Өткен жылы Ақсу ауданы бойынша 1552 гектар қант қызылшасы себіліп, оның 1360 гектары өнім берген. Жыл соңында бұның 1021,5 гектары толығымен жиналып, 30067 тонна өнім «Көксу қант зауыты» ЖШС-ға өткізілсе, қалған 339 гектардың өнімі ұсақ болғандықтан мал азығына жұмсалды. Аудан бойынша «Алихан», «Квитко», «Дәрмен», «Дәулет-Б», «Нұржан» шаруақожалықтары жақсы өнім алса, Ойтоған, Арасан, Қаракөз ауылдық округтері тапсырманы 7-8 пайызға ғана орындаған. Ал Суықсай, Қапал ауылдық округтері қызылша себу жоспарын мүлде орындамаған. Сонымен, 45 мың тонна қант қызылшасын жинаймыз деген жоспар орындалмай қалды», — дейді тұрғындармен ескіт кездесуінде Ақсу ауданының әкімі Әділбек Далбағаев.

Біздің білуімізше, ақсулықтардың қант қызылшасының жоспарын орындай алмағандығының басқа да салмақты себебі бар екен. «Ең алдымен Қызылағаш су қоймасының іске қосылмауы салдарынан қызылшаны мол өсіретін қызылағаштықтар өнім берекелігін көбейте алмай келеді. Екіншіден, қант қызылшасын жеткізетін «Көксу қант зауытына» дейінгі жолдың шалғайлығы ақсулықтардың алымын аштырмай келеді. Ақсудан 120-150 шақырым жолды басып, Көксуға жететін көліктер келіп-кеткенізе көп уақыт жоғалтала. Бұл өз кезегінде алқаптағы өнімді ертерек жинап бітіруге кедергі келтіруде. Сонымен, ерте күзден қызылша жинау науқанын бастағанымен, жанбырлы күз айы мен ерте түскен қыс еңбеккерлердің біраз қан-терін қасат қардың астына көміп тастады. Үшіншіден, техниканың жетерсіздігі де қол байлау болып тұр. Ауданда өткен жылы құрылған «Бөйтерек» кооперативін айтпағанның өзінде дені түзу техникасы бар шаруашылықтар саусақпен санарлық қана», — дейді Қапал ауылының тұрғыны Әлмұхамбет Елесбаев.

Осындай салмақты себептерлі саралай келген ақсулықтар қант қызылшасынан мол өнім жинау үшін Басқан және «Қызылағаш» су қоймасын іске қосып, Ақсу қант зауытын қайта жүргізу керектігін алға тартты. Дереккөздеріне үйісек, 82 гектар аумақты алып жатқан Ақсу

қант зауыты 1967 жылы салынды. Зауыт құрылысы чехословакиялық жобамен жүргізіліп, сол елдің мамандарының басқаруымен қант қайнатудың бірінші кезеңін бастады. Жыл өткен сайын зауыт ұжымы қант қайнатудың әдісін жетік игере бастады. 1982 жылдан бастап зауыт жанынан жүтері талшығын өндіретін, шұжық, цукат, тағы да басқа тамақ түрлерін шығаратын цехтар іске қосылған. «Болашақ» балалар комбинаты, «Батыр» спорт комплексі, «Ақын Сара» мәдениет үйі, Е.Сихымов атындағы стадион,

«Энергомост» консорциумының даму жөніндегі директоры Сәкен Мұратов «Жоспар бойынша Ақсу қант зауыты жылдың соңына қарай іске қосылады. Ал қыркүйектің соңы — қазанның басында шикізат қабылдана бастайды. Жалпы биылғы жылы 80-100 мың тонна қант қызылшасын өңдейміз деп жоспарлап отырмыз», — делі.

Әрине, зауыт іске қосылғанымен оны қалыпты жүргізу үшін шикізат мәселесі шешім етілуі керек. Облыс әкімінің орынбасары Серікжан Бескемпіров Жетісу жерін биыл егілетін 9 мың гектар

қант қызылшасынан ойдағыдай өнім алу үшін сервистік-дайындау орталықтарын құруға, қант қызылшасының шетелдік тұқымын сатып алуға облыс бюджетінен 1,4 млрд теңге бөлінгенін жеткізді.

«Энергомост» консорциумының даму жөніндегі директоры Сәкен Кыдырұлының сөзіне қарағанда, қазіргі кезде Ақсу қант зауытын жаңғырту жобасына биыл 8 млрд теңге бағыттау көзделген. Оның ішінде «Жетісу» ӘКК арқылы облыс әкімдігі бөлген қаражат бар. Сөйтіп, биыл зауыт қалпына келтіріліп, арғы жылдары қайта жаңғыртудан өткізіліп, автоматтандыру жоспарланыпты. Яғни неше жылдан бері қаңырап бос тұрған мекеме енді іске қосылып, тәтті түбірден қант ала бастамақ. Жалпы биыл бұл зауытта 100 мың тоннаға дейін қант қызылшасы өңделеді деп жоспарланып отыр.

«Қарапайым еңбек адамдарына, шаруа қожалықтарының басшыларына, Көксу қант зауытының құрылтайшыларына және жаңа инвестор «Энергомост» консорциумына шынайы алғысымды білдіремін. Біздің бірлескен жұмысымыздың нәтижесінде өңірде қант қызылшасын өсіру жұмыстары жандана бастады. Ендігі міндет — Ақсу қант зауытын қалпына келтіріп, іске қосу. «Ақсу қант зауытында жасалған» деген жазуы бар алғашқы өнім біз үшін үлкен қуаныш болмақ. Осындай бірлік, қарқынмен жұмыс істесек, тұрғындарды өз қантымызбен қамтып, импортты азайту туралы тапсырмасын абыроймен орындаймыз деген сенімдемін», — деп кеңесті қорытындылады облыс әкімі Амандық Баталов.

БАЛТАМЫРҒА ДА БАП КЕРЕК

Қант қызылшасының өнімділігі ең алымымен тұқымға байланысты. Бүгінгі таңда Жетісу жерінде 13 сорт сынау орталығы жұмыс істейді. Талдықорған сорт сынау орталығында «Ауантаж», «Роксана», «Крокодил», «Рис» сияқты гектарына 700 не 800 цетнерден өнім беретін қант қызылшасының сорттары сынақтан өтуде. Бұлар шетелдік тәжірибенің өнімі саналғанымен, қазірдің өзінде Жетісу өңіріне жерсіндіруге болатындығы белгілі болды.

«Әлемдік ауыл шаруашылығы саласында Беларусь елінің тәжірибесі озық, ықпалы көп. Әсіресе, ол елдің қант қызылшасын өсірудегі тәжірибесін әлем жұрты менгеруге құлшынып келеді. Мысалы, осыдан

он жыл бұрын қант қызылшасы себілген суармалы жердің гектарынан 250 центнер өнім алатын беларусьтар бүгінгі таңда суарылмайтын жердің гектарынан 600 центнер өнім жинауда. Ал суармалы жер берекелілігін 800 центнерден асырды. Олардың осы тәжірибесін үйрену қазақстандық шаруалар үшін ауадай қажет», — дейді мемлекеттік сорт сынау инспекциясы Алматы облыстық филиалының директоры Әбдіқалыр Наубаева.

Қазіргі кезде облыстағы тұқым шаруашылықтары Қазақстан, Украина, Ресей мемлекеті ғалымдарымен байланыс жасап, тұқымның жаңа сортын өндіруде. Барлық талапқа сай келетін жергілікті тұқымды Ақсу, Сарқан, Көксу, Қаратал ауданы, Жамбыл облысындағы Меркі, Байзақ, Шу, Қордай өңірі, Оңтүстік Қазақстан аймағы бойынша Шардара ауданының қызылшашылары жоғары бағалап, пайдалануда. Бір қызығы, үкімет тарапынан тауар өндірушілерге айтарлықтай көмек беріледі. Ал тұқым өндірушілерге қолдау көрсетілмей келеді.

«Жүгері, құнбағыс сияқты, тәтті түбірден өзге дақылдардың 1 гектар жеріне кететін шығыны үкімет тарапынан субсидияланып, өтеледі. Қызылша тұқымы өте нәзік, ерекше күтіп-баптауды қажет етеді. Солай бола тұра, демеуқаржының неліктен көрсетілмейтіндігі ойландырады», — дейді облыстық ауыл шаруашылық басқармасының тұқым шаруашылығы бөлімінің басшысы Аманбек Қасымов.

Жергілікті тұқымның өнімділігі жақсы дегенмен, жыл қорытындысына сәйкес қызылша еккен 470 шаруашылықтың біразы жоспарды жүз пайызға орындай алмады. Оған ерте күзден сүдігер жыртылмай, көктемде айдалған құрғақ топыраққа егілген тұқымның шықпай қалуы себеп. Бұған қоса, майбұршақ егіліп, құнары кеткен алқапқа себілген қызылша құрап қалды. Бұлай етудің дұрыс еместігі жайлы талай мәрте айтылды да. Әлі де айтылып жатыр. «Штүрбс рус Германия» селекциялық компаниясының сарапшысы Петр Красножонов пікіріне сенсек:

«Ауыспалы егістік жүйесі бойынша бұл дақыл екі жыл жонышқалдан, бір жыл құздік бидайдан соң егіледі. Құрай, арашөптерге қарсы химиялық шаралар гербицид: дуал голд, зеллек, лонтрел берілді, тиімділігі 96-98 пайыз. Өсімдікке қажет минералды тыңайтқыштар: аммиак селитрасы 250 кг/га., аммофос — 150кг/га, калий тұзы 200кг/га, пайдаланылды, ал «Хильниченко и К» шаруа қожалығы әр гектарға 80-100 т/га. органикалық көң қолданды. Топырақ өңдеу, егу агротехнологиясы қалыпты жағдайда атқарылып, өнімді жинау кезінде әр гектардың тығыздығы 75-80 мың түбірді құрады. Сонда әр түбірдің орташа салмағы 1,0-1,5 кг. есептегенде биологиялық өнім гектарына 800-900 центнерді құрайды» — дейді ол.

Қант қызылшасы минералды тыңайтқыштарды жоғары мөлшерде қажет ететіндігімен де ерекшеленеді. Осыған орай, облыстағы сала мамандары Ақсу ауданы Жансүгіров ауылдық округіне қарасты Алтынарық, Көкөзек ауылдары мен Қаракөз, Ойтоған ауылдық округінің қызылша алқабына тексеріс жұмыстарын жүргізіп көріпті. Бұл өңірлер сұр топырақты (серозем) болғандықтан әр гектардан 350-450 центнерден өнім алу үшін азот 90-120 кг. (д.в.), фосфор 90-110 кг. (д. в), калий 90-120 кг. (д.в.) минералды тыңайтқышпен қоректендіру керек. Бірақ мамандардың зерттеу нәтижесінде қоректік заттар — азот өте төмен, фосфор орташа, калий тыңайтқышы жоғары екендігі анықталыпты.

«Минералды тыңайтқыштарды алқапта 4-5 жылда бір рет қайталап отырған жөн. Қызылша өзіне қажетті қоректік заттарды өніп шыққан кезден бастап жиналғанша пайдаланады. Бірақ қызылшаның өсіп, даму кезеңінде оларды қажетсінуі бірдей болмайды. Бұл дақыл үш кезеңде өсіп-жетіледі. Біріншісі, тұқым себуден бастап шілденің ортасына дейін, бұл кезде оның сабақ жапырақтары жақсы өсіп-жетіледі. Осы сәтте оны азот тыңайтқышымен қоректендіру керек. Екінші кезеңі, шілде мен тамыздың ортасы, бұл кезде өнімнің тамыры мен салмағы тез өсіп, дамиды. Өсімдікте қант жинау үрдісі жүреді. Осыған байланысты фосфор, калий тыңайтқыштарын топырақ құрамына қарай дұрыс пайдалану қажет. Фосфор, калий тыңайтқыштары өнім тамырының артуына және қанттылығының көбеюіне әсер етеді», — дейді «Жетісу» ӘКК» ҰК» АҚ агротехнология жөніндегі кеңесшісі, ауыл шаруашылық ғылымының кандидаты Абылхайыр Бексұлтанов.

Сарап (Басы 10-бетте)

Тыңайтқышпен қатар суландыру жүйесі де тәтті түбірдің тағдырын шешіп кетеді. Осы тұста, биыл Алматы облысында ирригациялық жүйелерді қалпына келтіру дүниежүзілік қаржы институттары арқылы 18,6 млрд теңге инвестиция тартылып, Ақсу, Алакөл, Ескелді және Көксу аудандарында қосымша 35,4 мың гектар жер айналымға қосылатынын айта кеткен жөн.

Бұл бағыттағы жұмыста ақсулықтар көш бастап тұр. Ақсу ауданының әкімі Әділбек Далбағөв: «Өткен жылы суландыру жүйесінің әлеуетін көтеруге тиісті 98 канадтың нақты жағдайы анықталып, «Казушар» ММ-не өткізілді. Биыл пилоттық жоба арқылы «Ислам Даму Банкі» арқылы бөлінген 5 млрд 100 млн теңгемен осы бағыттағы жұмыстарды қолға алмақпыз. Нәтижесінде 744,8 шақырым аумақтағы игерілмей жатқан жерге су

Ал су топырақтағы өсімдік тамырына тамшылап жетеді.

«Жоғарыда айтылған тамшылатып суару тәсілі бойынша қазір қытай елінде, Жаркент қаласы маңындағы шекарадан 45 шақырым жерде 1 млн гектар алқапта егілген. Алқап көк теңізге ұқсайды. Жалпы, қант қызылшасы тамырының біреуі 3-5 келіге барады. Сол сияқты жүгері, майбұршақ, көкөніс, тағы басқалары да бар. Мұнда егін егетін жер арнайы тегістеуді қажет етпейді. Қыратты төбелер сол өз қалпында. Өсімдікке қажет қоректік зат сумен араласып барады. Біздің жүргізген ғылыми-зерттеу жұмысымыздың қорытындысына сәйкес, 2013-2014 жылдары тәтті түбірдің әр гектарынан 648 ц/га., тамшылатып суару бойынша 785-1037 ц/га., пленканы қолданғанда 1052-1345 ц/га. өнім алынды», — дейді Ресейдің «Агролинк» серіктестігінің менеджері Игорь Стрелюк.

Яғни тамшылатып суару кезінде топырақ екінші рет тұзданбайды

және минералды тыңайтқыштардың шайылып кетуіне жол берілмейді. Ол дегеніміз, тамшылатып суару кезінде су мөлшері өсімдік тамырына тура жетеді. Сөйтіп, пленка астында жатқан өсімдік қалыпты жағдайда өсіп-жетіледі. Дақылды минералды тыңайтқыштармен қоректендіру тамшылатып суару кезінде жүзеге асады. Арамшөптермен күресуде де жамылғы пленканың тигізер пайдасы көп.

«Ғылыми жұмыстардың қорытындысына қарағанда, қант қызылшасының өсіп, дамуы үш кезеңге бөлінеді. Үш кезеңдегі жұмыс топырақтың агрохимиялық қасиеттері негізінде суды тамшылатып берудің пайдалы екенін білдіреді. Дақылды тамшылатып суаруда өсімдікке қажет су байырғы технологияға қарағанда, 1,5-2 есеге аз пайдаланылады», — дейді ауыл шаруашылық ғылымының кандидат Керімқұл Қонысбеков.

ТҮЙІН

Қалай десек те, тәтті түбірдің күтіп-бапталуы жана жүйеге келтіріліп, механикаландырылса, қызылшашылар бұл дақылды егіп, өсіруден бас тартпайтыны рас. Табыс көзіне айналған қантты сырттан әкеліп, әлдекімдердің қалтасын қампитқанша өз еліміздегі шаруалардың еңбегін жеңілдетіп, жағдайлары жасалынса, қаншама ауыл тұрғыны жұмыспен қамтылып, тұрмысын түзетер еді. Осы тұста дүние жүзіндегі қант өндіретін елдердің тәжірибесіне көңіл аударсақ, көптеген мемлекетте қант қызылшасын үлкен көлемде өсірмейді. Олар азын-аулақ жерлерін үй жануарларының қиы арқылы тыңайтып, гектар берекелігін арттырып отырады. Өкінішке қарай, бізде тәтті түбір егілген жер аумағы көп болғанымен, гетер өнімділігі тым төмен. Сондықтан тәтті түбір өсірудің технологиясын жақсартуымыз тиіс. Бұл тұрғыда шетелдік мамандардан емес, өзіміздің еңбекпен есейген ауылдағы ағайынның тәжірибесін де ескерген абзал. Өйткені, олар кешегі көл-көсір қызылша өнімін көзбен көріп, ала жаздай алқапта тер төккен тәжірибелі аға буын. Олар ел мен жердің жағдайын да толық біледі. Әсіресе, балтамырды бітік өсіруді отбасылық дәстүрге айналдырған еңбекқор әулеттердің санын арттырған абзал. Тағы бір айта кетерлігі, біздің елдегі қант зауыттары қант қызылшасының шикізаты біткен соң жұмысын тоқтатып, келесі өнім жиналғанша бірнеше ай қаңтарылып тұрады. Әдетте, шетел де қант зауыттарының жұмыс мерзімін ұзарту үшін қант қызылшасы таусылғаннан кейін қант құрағын шикізат ретінде пайдаланады. Жетісу өңірінде қант құрағын өсіруге қолайлы шұрайлы жер жетерлік. Алайда оны пайдалануға құлықсызбыз. Біз осы мүмкіндікті нәліктен пайдаланбасқа?

Мемлекеттік бағдарлама

Жуырда Алматы облысы Төкелі қаласындағы №4, 6 орта мектебінің 11-сынып оқушылары Төкелі сүт зауытында болып, зауыттың қызметімен және өнімдерімен танысты.

Шараға қатысқан мамандар шағын және орта кәсіпкерлікті бар күшпен дамытып, ішкі нарықты өз өнімдерімізбен толықтай қамтамасыз ету, бәсекелестікті арттырып, сапалы өнімдерімізді экспортқа шығаруға құлшынудың қажеттілігін, бұл тұрғыда жастар болашақ мамандықты таңдауда қалыптасқан дәстүрлі көзқарасты саналы түрде өзгертіп, өңдеу өнеркәсібі, құрылыс, қызмет көрсету секілді мамандықтарды игеруге бетбұрыс жасауы керектігін еске салды. Ол заманауи құрылғылармен жабдықталған сүт зауытының автоматты жұмысын көзбен көру оқушылардың қызығушылығын қалыптастыруға, соған

сай болашақ мамандыққа бейімделуіне септігін тигізетінін айтып, осындай шараларды ұйымдастырып отырудың қажеттілігін алға тартты.

Ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталған «Өндіріс II» мемлекеттік бағдарламасы аясында 2015 жылы 137,5 млн теңге жеңілдетілген несиеге материалдық, техникалық базасын тұтастай жаңартқан кәсіпорын бүгінде

тәулігіне 10 тоннаға дейін сүт өңдеп, қаймақ, ірімшік, кілегей, айран, сүт секілді 18 түрлі дайын өнім өндіруге қауқарлы. Қазір мұнда 30 адам еңбек етеді. Зауыттың бас технологі В.Құбрақ оқушыларға жұмыс барысын, әрбір құрылғының қандай рөл атқаратынын егжей-тегжейлі таныстырды және оқушылардың қойған сұрақтарына жауап берді.

ЖАСТАРҒА ҚАНАТ БІТІРДІ

ӨЛКЕ

Т-майл: jas_qazaq@mail.ru

www.jasqazaq.kz

Даму

Ата кәсібімізге айналған мал шаруашылығының ауыл тұрғындары үшін маңызы зор. Мал шаруашылығы халықты азық-түлікпен, шикізатпен және тыңайтқышпен қамтамасыз етеді. Бүгінгі таңда мал шаруашылығына арналған мемлекеттік бағдарламамен мал басын асылдандырып, көмектерін тиімді пайдаланып жатқандар қаншама? Шындағында, бабадан кәсіп болған төрт түліктің пайдасы ұшан-теңіз. Мінсең көлік, жесең азық, кисең киім, тіпті отырсаң төсеніш бола алады.

«Ата-қонысты аңсап, елім, жерім» деп елімізге оралып жатқан қандастарымыздың саны едәуір өсіп келеді. 2004 жылы дәл осылай қазақ жеріне Қытайдан қоныс аударып, Алматы облысындағы Сүмбе ауылдық округінің тұрғыны атанған Байкелді Масайдың бүгінгі жағдайы айтарлықтай жақсы. Бұрын-соңды жүріп-тұрып, көзбен көрмеген мекенге үйренісіп кету де қиын-ақ. Алғашында шағын мал жинап, шаруашылықтың жайымен танысып, ағайын-туысымен ақылдасып, төрт түлікті көбейтудің, шаруа қожалық құрудың қамына кірседі. Осылайша, 2009 жылы шаруа қожалығын құрған алты ағайындының ішінен Байкелді Масайды төраға етіп сайлап, береке-бірлікте істерін ілгерілетеді. Мемлекеттен орасан зор көмектің болып жатқандығын ести сала, 2012 жылы «Сыбаға» бағдарламасына қол жеткізіп, 3 миллион теңге несие алып, 60 сыыр, 2 сәндігер бұқа сатып алады. Жылдағы жем-шөпке берілетін көмектен де қол үзген емес.

Бүгінгі таңда ірі қараның саны біршама еселеніп те қалыпты. Мемлекеттік бағдарламаның арқасында үлкен жетістікке жеткен соң, «Алтын асық» бағдарламасы арқылы да 11 миллион теңге несиені 9 пайызбен алып, оған

350 бас саулық қой, 30 бас арқар меринос қосқар сатып алған. Еңбек пен талпыныстың арқасында көш соңында қалып кетпей, озып та өтпей, бір қалыпты шаруашылығын өрге домалатып отырған «Ақжол.М»

шектелеп қоймай, мал басын асылдандыруда, ет, сүт, шикізат өнімдерінің сапасы мен санын арттыруда еңбек етеміз», — дейді Байкелді Масай.

Қарияларымыздың аузынан «мал өсірсен, қой өсір, пайдасы

шаруа қожалығының төрағасы Байкелді Масайдың айтуынша, кәсіп бастауда береке-бірлік, ауызбіршілік керек. Алты ағайындының бірі малдың жем-шөбіне, екіншісі қойға, енді бірі сиырға жауапты. Әрқайсысы да міндетіне қарай істеріне жауапкершілікпен қарап, кәсібінің майын ішкен азаматтар. Ал шаруа қожалық төрағасы мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыруда, қожалықтың құжаттарын ретке келтіруде атсалысады. «Алдағы уақыттарда тек мұнымен ғана

оның көл-көсір» деген сөзді талай құлағымыз шалған еді. Өз заманында табын сиыр, отар қой, үйір жылқы дегенді де жиі естуші едік. Ол кезде төрт түлігіміздің құны шамалы болғанды. Қазіргі уақытта ауыл шаруашылығына, оның ішінде мал өсіру, асылдандыру жұмыстарына мемлекеттің өзі үлкен қолдау көрсетіп отыр. Бейнетіне қарай зейнеті демекші, мал бағудың өзі қиын іс болғанымен, одан түсер пайдасы да мол болмақ.

Отандық өндіріс

Қазіргі таңда елімізде мемлекет отандық өндіріс ошағын жандандырып, қозба байлықтардың өл игілігі үшін қызмет етуіне оң ықпал етіп келеді. Бұл әлбетте, жұртшылық үшін жұмыс орындары ашылып, халықтың әл-ауқатының ортуына, экономиканың ілгері дамуына септігін тигізбек. Аматы облысындағы Бастөбе ауылдық округінде ірге тепкен – «Қазсиликон» металлургиялық комбинатында кварц өндірісі қарқын алып, ісін дөңгелетіп отырған кәсіпорынның бірі.

Тарихқа көз жүгіртсек, аудандағы Сарыкөл кенішінен кварц шикізатын игеру жұмыстары сонау

Оның айтуынша, кварц әртүрлі бағытта пайдаланады. Мәселен, Талдықорған, Алматы, Шымкент қаласындағы кішігірім пештері бар зауыттар тапсырыс береді. Алюминий, шойын, темір балқытатын пештердің ішін тұтастай кваршпен қаласа, тез тозбай, ұзақ жылдар қызмет етеді екен. Сондай-ақ Қапшағай қаласындағы аквапаркте бассейндегі суды тазарту үшін де пайдаланады.

— 2011 жылы «Қазатомпром» компаниясы зауытты сатып алғанда, кремний өндірген болатынбыз. Электр қуатының қымбат болуы және нарықтағы металл бағасының күрт құлдырауы өндіріске үлкен әсер етті. Бұрын кремнийдің бір тоннасы 2300-2500 доллар көлемінде болса, кейін баға төмендегенде ең сапалы кремнийдің өзі 1700 долларға дейін түсіп кетті. Бүгінде Қарағанды облысындағы «Тау-кен Темір»

жетпісінші жылдан бастау алыпты. Кен орнында 1 млн 74 тонна шикізат қоры бар деп есептелінген. Аталған кен орнынан табылған желілік кварцтың химиялық айрықша тазалығымен ерекшеленеді. Сол кезде теміржол желісі арқылы шикізат Ресейге жөнелтіліп, кварц әскери өндіріс бағытында пайдаланып, дәлдікті қажет ететін оптикалық шынылар жасау үрдісі кен етек алған екен. Тәуелсіздік алған жылдары кварц өндірісі біраз уақыт саябырсып қалғанымен, 2006 жылдан бастап қайта жандана бастайды. Алғашқыда Сарыкөл кенішінен жылына 10 мың тонна кварц өндіру жоспарланған болатын. 2011 жылы аталмыш зауыт «Қазатомөнеркәсіп» ұлттық компаниясының қолдауымен мемлекеттік арнайы бағдарлама аясында іргелі кәсіпорынға айналып, «Қазсиликон» зауыты деп аталады. Осы тұста Сарыкөл кенішінен алынған кесекті кварштан металлургиялық кремний өндіріле бастайды. Десек те, 2015 жылы қараша айында кремний өндірісі электр энергиясы құнының өсуі және әлемдік нарықта металл бағасының күрт төмендеуі салдарынан уақытша жұмысын тоқтатты. Әйтсе де, қазіргі таңда кварц өндірісі қарқын алуда. Бүгінде іскер азамат Данияр Байжұмин зауытты сауатты басқарып, өндіріс көлемін ұлғайту мақсатында жемісті жұмыс атқарып келеді.

— Былтырғы жылы Қарағанды облысындағы «Тау-кен Темір» металлургиялық кремний зауытымен келісімшартқа отырып, 20 мың тонна кварц жөнелттік. Биылғы жылы да осы көлемде кварц шикізатын жөнелтуді жоспарлап отырмыз. Қазіргі таңда зауытта 80 жұмысшы, 50-ге жуық техника жұмыс жасауда. Қазылған кен теміржол арқылы жөнелтіледі, — дейді «Қазсиликон» металлургиялық комбинатының коммерция жөніндегі директоры Жандос Нұрпазылов.

металлургиялық кремний өндіретін зауытқа шикізат жөнелтудеміз. Ол зауыттың қуаты біздің зауыттан бес есе қуатты. Кремнийдің 12 маркасы болады. Сапасы жоғарғы кремнийден күн батареялары жасалады. Ол үшін кремнийдің өзін 3-4 рет балқыту қажет. Кремний өндіру үшін көлемі 20-80 миллиметр болатын кварц қажет, — дейді Жандос Ертайұлы Сарыкөл кеніші жұмысымен таныстырып.

Мұнда арнайы техникалардың бірі — жер бұрғылып, тау қопару жұмысына дайындық жұмысын жүргізіп жатса, кеніштің өзге жағында экскаваторлар үлкен жүк көліктеріне ұсатылған кенді тиіп жатыр екен. Тас үгіткіш техникалар кварц кенін тапсырыс берушінің тілегіне орай қажетті көлемде ұсату жұмыстарын жүргізуде. Кеш ашық әдіспен алынады. Ең алдымен жерді бұрғылап, жарылғыш зат салып, тау-тасты жарады. Кейін экскаватормен кенді қазып алады да, кварц бөлек, граниті бөлек жиналады. Сосын үккіштен өткізіледі. Адамның ақыл-оймен басқарылатын заманауи техникалар күндіз-түні дамыл таппай, кен қазу, үгіту жұмыстармен айналысып жатыр.

Міне, Сарыкөл кенішінен алынған қазба байлық аудан экономикасының дамуына да оң ықпалын тигізуде. Зауыт басшылары кварцтың бағасы аса қымбат болмаған соң мың шақырымнан астам жерге шикізат тасымалдау тиімсіз екенін айтады. Болашақта жағдай оңалып, электр бағасы арзандап, металл құны өссе, кремний өндірісін қайта жолға қоюды жоспарлап отыр. Қазіргі таңда көршілес Қытай, Өзбекстан, Қырғызстан секілді көршілес мемлекеттерге кварц жеткізу бағытында келіссіздер жүргізіліп жатыр.

Бетті дайындаған Қажет АНДАС, Алматы облысы

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, түрлі әлеуметтік жобалар мен шығармашылық саланы қолдап, демеп отыратын кәсіпорынның ісі қашан да ілгері. Ғасырға таяу тарихы бар «Ембімұнайгаз» акционерлік қоғамы – сондай озық компаниялардың бірі. Сонау 1922 жылы «Ембімұнай» тресінің негізінде құрылған компания биыл 95 жылдық мерейтойын атап өтуде. Айтулы оқиғаға орай, акционерлік қоғамда түрлі іс-шара өткізілуде. Біз бүгін балғын қықалам шеберлері арасындағы байқау мен осымен бесінші рет өткізіліп отырған дәстүрлі «Жас мамандар күніне» айрықша тоқталуды жөн көрдік.

Компанияның ұжымы үшін жаз бойы қайырымдылық-демеушілік, спорттық және мәдени шаралар қыза түспек. Жаз демекші, демалысқа шыққан балалар арасында «Мұнай өндірісі – бала көзімен» атты жас суретшілер байқауы өтті. Шараны ұйымдастырудағы мақсат – балалардың шығармашылық ынталарын шыңдаумен қатар олардың ата-аналарының жұмысын қаншалықты жақсы білетіндіктерін байқау.

Жас суретшілер сайысына компанияға қарасты басқармалар мен орталық аппарат қызметкерлерінің балалары қатысты. Барлығы 7 мен 14 жас аралығында қырық шақты жеткіншек сайысқа түсті. Нәтижесінде 26-сы үздік деп танылды. Олардың құрметіне дастархан жайылып, түрлі сыйлық тарту етілді. Жеңімпаздарды «Ембімұнайгаз» акционерлік қоғамының бас кеңсесінде «Ембімұнайгаз» АҚ Басқарма төрағасы Әнуар Жаксыбеков құттықтады. Ол компанияның еліміздің және өнердің дамуына қосып отырған үлесі туралы баяндады. Ә. Жаксыбеков «Алғаш 1922 жылы «Ембімұнай» тресі болып құрылған компания күні бүгінге дейін өнім өндіріп, еліміздің және Атырау облысының әлеуметтік-экономикалық дамуына зор үлес қосып келеді. Ембілік мұнайшылар мұнайлы өңірдегі әлеуметтік жағынан аз қамтылған отбасыларды, мүмкіншілігі шектеулі балаларды, дарынды жеткіншектерді үнемі қамқорлыққа алып, қолдау көрсетуде. Компаниямыздың 95 жылдық мерейтойына арналған мерекелік шаралардың балаларға арналған акциядан бастау алуы да тегін емес. Өйткені олар – біздің болашағымыз» – дейді.

Өткен жетіде, нақтырақ айтсақ, 8-9 маусым аралығында компанияның ұйымдастыруымен «Жас мамандар күні» атап өтілді. «ҚазМұнайГаз» Барлау Өндіру АҚ-на қарасты еншілес мекемелердің жас мамандарының басын қосатын жиын осымен бесінші рет шымылдығын түріп отыр. Атырауда екі күнге созылған ғылыми жобалар сайысында Маңғыстау, Қызылорда облыстары мен Астана қаласынан келген

жас мамандар бас қосты. Жиында сөз алған «ҚазМұнайГаз» Барлау Өндіру АҚ өндіріс және кен орындарын игеру жөніндегі басқарушы директоры Қуанышбай Нұрғалиев ел экономикасының келешегі білікті жастар мен озық технологияға байланысты екеніне тоқтала келе, «Биылғы форумның біздің компанияның базасында, 95 жылдық мерейтой қарсаңында өтіп жатқаны біз үшін ерекше. Қазақ мұнай-газ саласының болашағы – білімді мамандардың қолында. Ғылыми-практикалық конференцияны ұйымдастыру биылғы жылдың жаңалығы, конференция барысында қатысушылар жаңа технология мен перспективалы жобаларды жүзеге асыру барысымен таныстырады. Бұл – компаниялар

тексерістен өткізіп, мамандарға сертификат береміз. Мұндай байқауларда жастар мол тәжірибе жинақтайды. Ғылымға деген қызығушылықтары артады. Жан-жақтан келген мұнайшы, геолог, экономист, заңгерлермен танысып, жаңа жобалар жөнінде біліп жатырмыз. Компания қызметкерлері арасында дәстүрлі шараға айналып үлгерген жас мамандар форумы өте қызықты өтуде. Сол үшін ұйымдастырушыларға үлкен рахмет», – дейді.

Екі күндік форумның қорытындысында жоба жұмыстарының жеңімпаздары анықталынды. «Геология және кен алаңдарын игеру» секциясы бойынша «Қаражанбасмұнай» АҚ қабат қысымын

ЖАҢАШЫЛ ЖАСТАРДЫ ҚОЛДАУ

сактау цехының техник-геологы Жарас Исламбердиевтің «Кольматациямен күрестің тиімді әдісі» (Перфорация интервалын тазалау) жобасы, «Мұнай және газ

өндірудің техникасы мен технологиясы» секциясы бойынша «Қаражанбасмұнай» АҚ ұңғымаларды зерттеу цехының аға инженері Руслан Ақмұқановтың «ППШ-О штангалық

құралы» жобасы, «Экономика» секциясы бойынша «ҚазГЕРМұнай» БК» ЖШС жетекші инженері Ғибрат Ауғановтың «Еңбекті есептеуді енгізу» жобасы, «Өндіріс процесін жақсарту, энергетика және АСУТ» секциясы бойынша «Өзенмұнайгаз» АҚ Барлау жұмыстары Ұңғымаларды жер асты жөндеу бригадасының операторы Бекназар Таласбаевтың «Ұңғымаларды жер асты жөндеу жұмыстарын онтайландыру» жобасы және ЕМГ АҚ «Жайықмұнайгаз» МГӨБ мұнай дайындау және айдау цехының жөндеушісі Дархан Жанабаевтың «ОПИ электронды тасымалдауды енгізу» жобасы үздік деп танылды. Ғылыми-практикалық конференцияда «Көрсеткіш көзайымы» номинациясын «Өзенмұнайгаз» АҚ Жұртшылықпен байланыс департаментінің маманы Бауыржан Байымбетов жеңіп алды. «Қара алтын» өндіріп, ел игілігін еселеп отырған компания ұйымдастырған іс-шара жігерлі жастардың ғылыми және шығармашылық әлеуетін паш етіп, елдің болашағына деген сенімін арттырды.

Айдос ҚҰСАЙЫНҰЛЫ

EXPO 2017

Ұлттық құндылық ұлықталды

Күні кеше ғана ашылу салтанаты өткен халықаралық көрменің кереметін ауыз толтырып айтуға болады. Көңіл қуантарлық бір жасайт, ұлттық құндылықтарымыздың ұлықталып жатқандығы. Мұның айқын көрінісі – шетелдік қонақтарға салт-дәстүрімізді бастан аяқ баяндайтын «Этноауыл» жобасы.

Сондай-ақ көрмеге еліміздің азаматтары да өз үлесін қосуда. Атап айтсақ, Болат Құнанбайұлы 50 мың асықтан тұратын алын асық құрастырып әкелсе, Ғалымжан Тоқтар сонау Өскеменнен мың шақырымды жасау өсіріп келітті.

Бас редактор
Срайыл СМАЙЫЛ
Редакция алкасы:

Елдос ӨМІРЗАҚҰЛЫ
Бас редактордың бірінші орынбасары

Жарас КЕМЕЛЖАН жауапты хатшы

Ғалия КАЛИЕВА
компьютер орталығының жетекшісі

Тілшілер мен
қызметкерлер:

Айбарша ЖАҚСЫЛЫҚ – Астана қаласындағы
меншікті тілі

Мадияр АРЫСТАНБАЕВ – арнаулы тілі

Макпал НОҒАЙБАЕВА – өнер және руханият

Әбдіманан КЕҢЕС – жастар және ғылым

Руслан ДОСТАЕВ – web-редактор

Кәмшат ТӨЛЕШОВА – терімі

Айдос ҚҰСАЙЫНҰЛЫ – web-сайт

Аймақтағы меншікті тілшілер:

Байқал БАЙӘДІЛОВ – Ақмола және

Солтүстік Қазақстан облыстары (8 778 910 45 34)

Қуаныш ТҮНҒАТАР – Алматы облысы (8 702 952 88 17)

Сабырбек ОЛЖАБАЙ – Оңтүстік Қазақстан облысы (8 701 385 72 75)

Фарида МҰНАЛҚЫЗЫ – Маңғыстау облысы (8 702 799 06 22)

Айхан БАШТАШ – Осло, Норвегия pahmutba@online.no

Ұлдай САРИЕВА – Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30)

Кезекші редактор
Макпал НОҒАЙБАЕВА

Шығарушы:

«Аманат Медиа» ЖШС

Директордың
орынбасары

Мейрамбек

ҚҰЛМҰХАМЕДОВ

Бас есепші

Расима

ӘКІМБЕКОВА

Редакцияның мекенжайы:

050009, Алматы қаласы, Гагарин даңғылы, 93-үй (Абай даңғылының қиылысы)

Телефондар: 8(727) 394-37-22; факс: 394-39-68

Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 394-39-67 (жарнама бөлімінің ішкі нөмірі 108)

Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігіне тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.

Мақала авторының пікірі редакция қозғарсын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты.

Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Газет «Дәуір» ЖШС РПІК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54

Тапсырыс – №2119;

Бағасы келісім бойынша

Айлық таралымы – 52 000 дана

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «Air Astana», «Turkish Airlines», «QazaqAir» әуекомпанияларының ұшақтарында бар.